

SEKRETESS

Dokumentet kan antas innehålla uppgifter som skyddas av sekretess enligt 18 kap. 1 § 2 st. 2 p. offentlighets- och sekretesslagen.

Se sidan 5.

Sexualbrott (del 3)

Sexualbrott mot barn – ett metodstöd

Rättslig vägledning 2024:11
Utvecklingscentrum
November 2024
Uppdaterad oktober 2025

Innehållsförteckning

1	Inledning och syfte.....	4
1.1	Avgränsningar.....	5
2	Förundersökningen.....	6
2.1	Allmänt om förundersökningen.....	6
2.1.1	Inledande av förundersökning.....	6
2.1.2	Förundersökningsledning.....	8
2.1.3	Krav på skyndsamhet.....	8
2.1.4	Sekretess.....	9
2.2	Initiala utredningsåtgärder.....	10
2.2.1	Att tänka på när anmälan kommer in.....	10
2.2.2	Identifiering av gärningspersonen.....	12
2.2.3	Identifiering av målsäganden.....	16
2.3	Tvångsmedel.....	18
2.3.1	Personella tvångsmedel.....	19
2.3.2	Reella tvångsmedel.....	21
2.3.3	Hemliga tvångsmedel.....	26
2.4	Förhör.....	33
2.4.1	Barnförhöret.....	33
2.4.2	Barnförhör i isöb-ärenden.....	37
2.4.3	Förhör med misstänkt.....	40
2.5	Bevisning.....	42
2.5.1	Beviskrav och bevisvärdering.....	43
2.5.2	Fysiska spår och bevisning.....	46
2.5.3	Digitala spår och bevisning.....	50
2.5.4	Ekonomiska spår och bevisning.....	57
3	Förundersökningens avslutande och utformning av stämningsansökan..	61
3.1	Förundersökningens avslutande.....	61
3.1.1	Förundersökningen läggs ned.....	61
3.1.2	Förundersökningsbegränsning.....	61
3.1.3	Partsinsyn.....	65
3.1.4	Förundersökningsprotokollet.....	67
3.2	Utformning av stämningsansökan.....	70
3.2.1	Gärningsbeskrivningen.....	70
3.2.2	Försvårande omständigheter.....	71

3.2.3	Utvisningsyrkande	72
3.2.4	En eller flera stämningsansökningar	72
3.2.5	Sekretess	72
3.3	Förverkande	73
3.3.1	Förverkande av elektronisk lagringsmedia	73
3.3.2	Förverkande av övergreppsmaterial	74
4	Huvudförhandling.....	76
4.1	Planering.....	76
4.1.1	Muntlig förberedelse	76
4.1.2	Huvudförhandlingsplan.....	77
4.2	Förhör.....	77
4.2.1	Förhör med målsäganden	77
4.2.2	Förhör med misstänkt	78
4.2.3	Förhör med vittnen	78
4.2.4	Förhör med utländska parter och vittnen.....	79
4.3	Skriftlig bevisning och syn.....	79
4.3.1	Presentation av chattar	80
4.3.2	Syn av övergreppsmaterial.....	80
4.4	Sekretess och stängda dörrar	81
5	Sexualbrott mot barn utomlands.....	82
5.1	Jurisdiktionsfrågor.....	83
5.1.1	Brott i Sverige	83
5.1.2	Brott utomlands.....	84
5.2	Dubbel straffbarhet.....	85
5.3	Inledande av förundersökning i Sverige	85
5.4	Förundersökningsåtgärder	86
5.4.1	Utredningsåtgärder.....	86
5.4.2	Förhör med parter och vittnen i andra länder	87
5.5	Åtal och huvudförhandling	89
5.5.1	Åtalsförordnande	89
5.5.2	Huvudförhandling.....	90

Vägledningen är uppdaterad i oktober 2025 med anledning av ändringarna den 1 juli 2025 i 6 kap. brottsbalken (BrB) om brott mot barn i åldern 15–17 år. Uppdateringen avser också ny praxis och uppdaterade metodstöd hos polisen, m.m. Därutöver har vissa redaktionella ändringar gjorts.

1 Inledning och syfte

Samlade erfarenheter från den operativa verksamheten har gjort att polis och åklagare har kunnat identifiera vissa framgångsfaktorer i utredningar om brott i parrelation, brott mot barn och sexualbrott. Dessa framgångsfaktorer har samlats i ett uppdaterat metodstöd som finns sammanfattat i den rättsliga vägledningen Räv 2023:6 *SUB – utredningsmetod för särskilt utsatta brottsoffer*. SUB-metoden är ett övergripande metodstöd som kompletteras av fördjupade rättsliga vägledningar för de olika brottstyperna.

Denna rättsliga vägledning (Räv) är en del av det samlade stödet för utredningar om sexualbrott. Den innehåller närmare vägledning om utredningsmetodiken vid utredningar om sexualbrott mot barn. I vägledningen innefattar begreppet *distansbrott* både internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn (isöb-brott¹) och gärningar som i övrigt begås utan att gärningspersonen är fysiskt närvarande.

Då utredningsmetodiken och de rättsliga frågor som åklagaren kan ställas inför under en utredning om sexualbrott skiljer sig åt beroende på om målsäganden är ett barn eller en vuxen, kompletteras denna vägledning av ett metodstöd för utredningar om sexualbrott mot vuxna. Vid sexualbrott mot barn i åldern 15–17 år tillämpas, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, i vissa fall vuxenbestämmelserna och i andra fall barnbestämmelserna (se vidare Räv (del 1) kapitel 6.)

Övergripande teoriavsnitt avseende sådana lagstiftnings- och rubriceringsfrågor som i stor utsträckning är generella vid utredningar om sexualbrott återfinns därutöver i en till metodstöden kompletterande rättslig vägledning.

Sammanfattningsvis har det samlade stödet delats in i tre olika delar:

Räv 2024:9 *Sexualbrott (del 1) Lagstiftnings- och rubriceringsfrågor*

Räv 2024:10 *Sexualbrott (del 2) Sexualbrott mot vuxna – ett metodstöd*

Räv 2024:11 *Sexualbrott (del 3) Sexualbrott mot barn – ett metodstöd*

De rättsliga vägledningarna är i stor utsträckning en nyproduktion. Vägledningarna ska kunna fungera som en introduktion i ämnet för åklagare som är

¹ Åklagarmyndigheten definierar alla brott enligt 6 kap. BrB som begås mot barn på distans med tekniskt hjälpmedel som isöb-brott. Inom Polismyndigheten innefattar begreppet isöb-brott främst rubriceringarna utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB), utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 § BrB), kontakt för att träffa ett barn i sexuell syfte (6 kap. 10 a § BrB) och barnpornografibrott (16 kap. 10 a § BrB).

nya inom området eller som saknar större erfarenhet av att arbeta med sexualbrott t.ex. åklagare som enbart kommer i kontakt med sexualbrott i samband med jour och häktningsberedskap. Tanken är också att mer erfarna åklagare ska kunna använda de rättsliga vägledningarna som ett stöd för minnet och som referensverk i vissa delar.

Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har inte längre myndighetsgemensamma dokument. Samverkan har dock skett genom att polisen har informerats om arbetet och beretts möjligheter att lämna synpunkter. Polismyndigheten har också tagit fram checklistor för initiala utredningsåtgärder inom SUB-området, vilket inkluderar sexualbrott.²

Observera att delar av innehållet i detta dokument kan omfattas av **sekretess** enligt 18 kap. 1 § 2 st. 2 punkten offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). Sekretesskälén bör således noga övervägas, och en sekretessprövning alltid göras, innan dokumentet delas med personer utanför myndigheten.

En sekretessprövad version av denna vägledning finns på ämnessidan.

1.1 Avgränsningar

Rättsliga vägledningar som kompletterar detta metodstöd är:

RäV 2023:6 *SUB – utredningsmetod för brott mot särskilt utsatta brottsoffer*
RäV 2023:9 *Brott mot barn*
RäV 2022:3 *Barnförhör m.m. Även något om förhör med vuxna med osynliga funktionsnedsättningar*
RäV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*
RäV 2022:20 *Preskription av sexualbrott mot barn och barnpornografibrott*

Frågor om kriminalteknik i allmänhet och säkring av fysiska spår behandlas i RäV 2022:31 *Forensiska undersökningar*. Vägledning i generella frågor om bevisinhämtning i it-miljö återfinns i *It-guiden* på ämnessidan It och brott på Rånet.

Sammanställningar av praxis från Högsta domstolen och hovrätterna finns på Rånets ämnessidor; *Brott mot barn (FUK)* och *Sexualbrott mot vuxna*.

Nuvarande och tidigare lagtext rörande sexualbrott återfinns i en bilaga till RäV 2022:20 *Preskription av sexualbrott mot barn och barnpornografibrott*.

² Checklistor för initiala utredningsåtgärder vid brott mot särskilt utsatta brottsoffer A.249.354/2023.

2 Förundersökningen

Ärenden som rör sexualbrott mot barn är ofta mycket svåra att utreda och innehåller inte sällan komplicerade frågeställningar t.ex. gällande brottens rubricering, bevisinhämtning i it-miljö och beräkning av preskriptionstid. Utredningarna kan även medföra behov av internationellt rättsligt samarbete.

Åklagare som är förundersökningsledare i dessa ärenden ställs därför inför en mängd frågor av olika karaktär.

2.1 Allmänt om förundersökningen

Polisanmälan avseende misstanke om sexuella övergrepp mot barn kan upprättas efter anmälan från allmänheten, socialnämnden eller efter polisens egen upptäckt.

Åklagaren är som huvudregel alltid förundersökningsledare vid utredning av sexualbrott mot någon som är under 18 år. Det saknar betydelse om det finns någon skäligen misstänkt person.

Sexualbrott mot någon som är under 18 år omfattas av skyndsamhetskravet enligt 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FuK). Fristen börjar löpa från den tidpunkt då det finns en skäligen misstänkt person. Överskrids fristen bör skälen för detta noteras.

2.1.1 Inledande av förundersökning

Långt ifrån alla sexualbrott mot barn anmäls och mörkertalet är stort.³ Brotten kan begås i det fysiska rummet eller på distans och gärningar i fysiska miljöer sker ofta i växelverkan med händelser i det virtuella rummet. Sociala medier är idag den vanligaste arenan för polisanmält sexuellt våld mot barn i grundskoleåldern.⁴

Polisanmälan

Det vanligaste är att en anmälan om sexualbrott mot barn görs till polisen. Har anmälan gjorts till polis ska den omgående överlämnas till åklagare för ställningstagande i frågan om förundersökning ska inledas eller inte. Även i

³ Se bl.a. Stiftelsen Allmänna Barnhusets rapport "Våld mot barn 2022". Rapporten bygger på en nationellt representativ elevenkätundersökning riktade till elever i årskurs 9 genomförd våren 2022. Se även Stiftelsen Allmänna Barnhusets kartläggning 2022 "Det gäller en av fyra". Kartläggningen bygger på enkäter skickade till 3 000 elever i gymnasiet under 2020–2021.

⁴ BRÅ:s rapport 2023:8 *Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år* s. 11 ff. och 80.

de fall polis på eget initiativ beslutat att inleda förundersökning ska ärendet omgående överlämnas till åklagare (se avsnitt 2.1.2).

Anmälan från socialnämnden

Socialnämnden har inte någon absolut skyldighet att anmäla misstanke om brott mot barn till polis då den får underlåta att polisanmäla om det skulle strida mot barnets bästa.⁵ Utgångspunkten är dock att polisanmälan ska göras. På vissa håll finns rutinen att socialnämnden ger in en anmälan som avser misstanke om brott mot barn direkt till åklagaren.

Uppgifter inom socialtjänsten om en enskilds personliga förhållanden omfattas enligt huvudregeln i 26 kap. 1 § OSL av en presumtion för sekretess. Enligt 10 kap. 21 § OSL bryts dock sekretessen vid misstanke om brott enligt bl.a. 6 kap. (BrB) mot någon som inte fyllt 18 år. Uppgiften får därmed lämnas ut till åklagare eller polis.

Rör misstanken något annat brott än de som omnämns i 10 kap. 21 § OSL bryts sekretessen med stöd av 10 kap. 23 § OSL om straffminimum för det aktuella brottet är fängelse i minst ett år.⁶

Anmälan efter polisens egna upptäckt

En polisanmälan kan i vissa fall upprättas självmant av polisen. Misstanke kan uppstå genom information från internationella kontakter, internetspaning, infiltrationsinsatser eller genom fynd i beslag. Förundersökning gällande isöbrottslighet inleds således ofta genom polisens egen upptäckt.

Samråd

Samråd är ett forum för planering med möjlighet till informationsutbyte.⁷ På samrådet finns socialtjänst, polis och åklagare representerade samt vid behov även rättsmedicin samt hälso- och sjukvård.

Hålls samråd i ärendet bör detta ske i direkt anslutning till polisanmälan. Syftet med ett *planerings* samråd är att planera barnförhöret och koordinera olika insatser.

Isöb-ärenden handläggs oftast inte på barnahus och får därför inte alltid del av den samverkan som finns. Socialtjänsten kan ändå behöva involveras då barnet och dess familj kan vara i behov av stödinsatser.

För mer information om samråd se RåV 2022:3 *Barnförhör m.m. Även något om vuxna med osynliga funktionsnedsättningar*.

⁵ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS) (2014:6).

⁶ Straffskalan för barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § BrB innebär t.ex. att socialtjänstens sekretess hindrar att anmälan görs till polis eller åklagare, om brottet inte är att bedöma som grovt.

⁷ 11 kap. 2 § sista st. socialtjänstlagen (SOL) (2001:453).

2.1.2 Förundersökningsledning

Frågor om ledning av förundersökning regleras närmare i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9) – det s.k. fördelningscirkuläret.

Enligt fördelningscirkuläret är åklagaren alltid förundersökningsledare vid utredning av sexualbrott mot någon som är under 18 år, med undantag för (grovt) sexuellt ofredande och (grovt) sexuellt ofredande mot barn. Det saknar betydelse om det finns någon skäligen misstänkt person.⁸

Ärenden som rör sexualbrott mot barn är ofta mycket svåra att utreda och innehåller inte sällan komplicerade frågeställningar. Åklagare som handlägger ärendena bör därför ha särskild kompetens och genomgå Åklagarmyndighetens vidareutbildning i ämnet. Beroende på kammarens storlek och ärendets beskaffenhet kan ärendet i vissa fall behöva fördelas på en åklagare som arbetar på en annan kammare inom området.

2.1.3 Krav på skyndsamhet

Samtliga brott mot barn i 6 kap. BrB omfattas av skyndsamhetskravet enligt 2 a § FuK då det för samtliga brott är föreskrivet fängelse i mer än sex månader och brotten kan anses utgöra ett angrepp mot barns hälsa, frihet och frid.⁹

Kravet på skyndsamhet innebär att förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan inom tre månader från den tidpunkt då det finns en skäligen misstänkt person. Skälig misstanke kan föreligga redan på grund av målsägandens/anmälarens uppgifter. Tidsfristen får endast överskridas om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Förundersökningar gällande sexuella övergrepp mot barn kan ibland kräva att en längre handläggningstid än tre månader måste godtas. Skäl till att överskrida fristen kan t.ex. finnas om ett barn behöver höras flera gånger, om förundersökningen är mycket omfattande och innefattar ett större antal målsägande, om det under förundersökningens gång upptäcks nya brott eller om tidskrävande utredningsåtgärder i form av inhämtande av digital bevisning eller bevisning i utlandet måste vidtas.¹⁰ Åklagaren bör i dessa fall göra en notering i ärendet om skälet till att fristen överskrids.

⁸ ÅFS 2005:9 6 §.

⁹ Ds 2013:30 s. 220–228.

¹⁰ Se författningskommentaren till 2 a § Förundersökningskungörelse (1947:948), Norstedts Juridik 2022-12-01 (JUNO).

2.1.4 Sekretess

Utredningar gällande sexualbrott innehåller ofta uppgifter som omfattas av sekretess.¹¹ För barn under 18 år finns dessutom särskilda sekretessregler.

För sekretess till skydd för enskild som gäller barn i åldersgruppen 15–17 år bör åklagaren vara uppmärksam på att det i vissa fall kan föreligga sekretess även gentemot vårdnadshavarna.¹² Barn som uppnått tonåren måste nämligen anses ha ett visst skydd för sin integritet även i förhållande till sina vårdnadshavare såvitt avser t.ex. läkarkontakter. Sekretess i förhållande till vårdnadshavare kan även t.ex. avse uppgifter om innehåll i bilder och chattar.¹³

För att kunna pröva frågor om brottsrubriceringar och bevisvärdering kan åklagaren behöva ha tillgång till barnpornografiskt material under förundersökningen, vid åtals väckande och under den period som ett åtal hanteras i domstol. Det råder presumtion för att materialet omfattas av sekretess.¹⁴

Mot bakgrund av filernas karaktär bör rutinerna i RåV 2023:5

*Barnpornografibrott – ett metodstöd*¹⁵ även gälla i ärenden om sexualbrott mot barn när åklagaren begär eller tar emot sådana bilder och filmer från polisen. Usb-minnen som innehåller materialet ska således återlämnas till polisen efter det att dom i ärendet vunnit laga kraft eller efter att ärendet avslutats genom slutligt beslut eller på annat sätt.

För närmare vägledning i sekretessfrågor vid utformning av stämningsansökan och under huvudförhandling – se nedan under avsnitt 3.2.5 respektive 4.4.

För frågor om den misstänkta personens partsinsyn i utredningen – se nedan under avsnitt 3.1.3.

¹¹ 18 kap. 1 och 15 §§ samt 35 kap. 12 § OSL.

¹² 12 kap. 3 § OSL. För närmare vägledning i frågor om eftergivande av sekretess och vårdnadshavarnas roll – se RåV 2023:9 *Brott mot barn* 9.2.

¹³ Se bl.a. prop. 2008/09:150 s. 371.

¹⁴ 18 kap. 15 § OSL.

¹⁵ Se kapitel 6.

2.2 Initiala utredningsåtgärder

Utredningar om sexuella övergrepp mot barn påkallar ofta liknande initiala utredningsåtgärder – dock inte alltid i samma ordning.

Det viktigt att redan på ett tidigt stadium klarlägga vilken lagstiftning som gäller vid tidpunkten för brottet.

En begäran om målsägandebiträde ska som huvudregel alltid göras omedelbart när förundersökningen inletts.

Det krävs inte sällan att initiala utredningsåtgärder vidtas för att identifiera gärningspersonen eller målsäganden.

Initiala utredningsåtgärder i förundersökningar avseende sexuella övergrepp mot barn består i typfallet av att:

- hålla förhör med anmälaren gällande omständigheterna kring brottet
- hålla förhör med målsäganden (om barnförhör se avsnitt 2.4.1, om barnförhör i isöb-ärenden se avsnitt 2.4.2)
- säkra och dokumentera eventuella fysiska spår och skador (se avsnitt 2.5.2)
- säkra digital bevisning i målsägandens enhet/lagringsmedia och/eller på målsägandens konton (se avsnitt 2.3.2.2 och 2.5.3)
- dokumentera hur för utredningen aktuella forum/applikationer/program fungerar (se avsnitt 2.5.3)
- ta ställning till om information behöver begäras från tjänsteföretag eller operatörer (se avsnitt 2.5.3.2)
- ta ställning till om innehåll på konton behöver frysas för att begäras ut längre fram i utredningen (se avsnitt 2.5.3.2).

Oavsett ärendets karaktär är liknande initiala utredningsåtgärder ofta aktuella – dock inte alltid i samma ordning. Avser misstanken internetrelaterade sexuella övergrepp bör t.ex. snabb säkring av digital bevisning särskilt prioriteras.

2.2.1 Att tänka på när anmälan kommer in

2.2.1.1 *Aktuell lagstiftning*

Efter att förundersökning har inletts är det viktigt att redan vid inledningen av utredningen ta ställning till vilken lagstiftning som gällde vid tidpunkten för brottet. Sexualbrottslagstiftningen och därmed sammanhängande preskriptionsbestämmelser har ändrats ett flertal gånger och sexualbrott mot

barn uppdagas ofta sedan en längre tid förflutit.¹⁶ Aktuell lagstiftning är avgörande för hur gärningen ska rubriceras och hur preskriptionstiden ska beräknas.

För närmare vägledning i frågor som rör brottsrubriceringar i utredningar om sexualbrott mot barn – se RÄV 2024:9 *Sexualbrott (del 1) Lagstiftnings- och rubriceringsfrågor*, avsnitt 5.1.

Bilaga med nuvarande och tidigare lagtext rörande sexualbrott samt närmare vägledning vid beräkning av preskription vid olika tidpunkter finns i RÄV 2022:20 *Preskription av sexualbrott mot barn och barnpornografibrott*.

2.2.1.2 Målsägandebiträde

Då förundersökningen avser brott enligt 6 kap. BrB ska anmälan om målsägandebiträde göras omedelbart när förundersökningen har inletts (eller återupptagits) om det finns en identifierad målsägande och det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde.¹⁷

För vägledning om i vilka situationer framställan om målsägandebiträde respektive särskild företrädare bör göras, se RÄV 2023:9 *Brott mot barn*.¹⁸

2.2.1.3 It-relaterad brottslighet

Utredningar om sexuella övergrepp mot barn innehåller ofta frågor av it-karaktär. It-relaterade frågor återkommer i flera avsnitt nedan (se bl.a. avsnitt 2.5.3), men det är viktigt att på ett tidigt stadium inhämta kunskap om hur de it-tekniska förhållandena som är aktuella i ärendet ser ut.

Det är vidare viktigt att tänka på att elektronisk information är flyktig och lätt kan flyttas, ändras eller förstöras. Mot denna bakgrund är det av vikt att så snart det är möjligt säkra eller begära ut uppgifterna från aktuell operatör eller kommunikationstjänst.

Grundläggande information som är användbar vid handläggningen av ärenden om it-relaterad brottslighet finns på *It-guiden* på ämnessidan It och brott på Rånet.

2.2.1.4 Behov av uppgifter från utlandet

Det kan i många fall bli nödvändigt att begära internationell rättslig hjälp i brottmål (MLA) eller utfärda en europeisk utredningsorder (EIO) för att t.ex. få ut uppgifter från olika kommunikationstjänster. Då det kan ta lång tid att få ut informationen är det viktigt att så tidigt som möjligt påbörja

¹⁶ Den senaste ändringen av 6 kap. BrB trädde i kraft den 1 juli 2025.

¹⁷ 23 kap. 5 § rättegångsbalken (RB).

¹⁸ Avsnitt 5.2.

arbetet med framställningen (för närmare information om bevissäkring i utlandet se nedan under avsnitt 2.5.3.2 och 5.4).

Med hänsyn till att det regelmässigt tar lång tid att få svar på en rättshjälpsbegäran eller EIO bör åklagare överväga att utfärda ett bevarandeföreläggande. Då utländska företag inte alltid har någon skyldighet att spara information finns annars risk att informationen förändras eller raderas innan den internationella rättshjälpsansökan eller EIO:n hunnit bli behandlad. Ett bevarandeföreläggande kan vid behov även riktas mot svenska aktörer. Föreläggandet kan riktas mot vem som helst som inte är misstänkt eller närstående till misstänkt och beslut fattas av förundersökningsledaren (för närmare information om bevarandeföreläggande se nedan under avsnitt 2.5.3.2).¹⁹

2.2.1.5 Ärendet kan bli stort

Ärenden som rör sexuella övergrepp mot barn riskerar inte sällan att växa till följd av att nya målsägande och/eller gärningspersoner löpande identifieras. Det är därför viktigt att i ett tidigt skede uppmärksamma frågan om behov av en eventuell förstärkt åklagarfunktion.

Frågan om förstärkt åklagarfunktion behandlas i Räv 2022:15 *Flera åklagare i samma ärende – Om förundersökningsledarskap, förstärkt åklagarfunktion och rådgivande panelförfarande*.

När uppgifter påträffas som leder till misstanke om brott mot en ny målsägande ska målsägarkopia av polisanmälan stoppas från att skickas ut till barnet i samband med att anmälan godkänns. Istället bör målsäganden/vårdnadshavaren först bli kontaktad av en utredare som förklarar omständigheterna kring anmälan innan något brev från polisen når fram.

Åklagaren bör vidare löpande ta ställning till om förundersökningsbegränsning i någon del är lämplig (se närmare nedan under avsnitt 3.1.2).

2.2.2 Identifiering av gärningspersonen

[Redacted text block]

[Redacted text block]

¹⁹ 27 kap. 16 § RB respektive 9 kap. 4 § lag (2022:482) om elektronisk kommunikation (LEK).

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.2.2.1 *Användarnamn och alias*

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.2.2.2 *Ip-spårning*

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.2.2.3 *Ekonomiska spår*

Det kan finnas flera skäl till att en finansiell utredning bör genomföras. Utöver att säkerställa ett förverkande eller framtida skadeståndsanspråk till en

[Redacted text block]

[Redacted text]

[Redacted text]

För närmare information om ekonomiska spår och bevisning – se avsnitt 2.5.4.

2.2.2.4 *Internetinhämtning*

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

2.2.2.5 *Hemliga tvångsmedel i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas*

Den 1 oktober 2023 trädde nya regler om hemliga tvångsmedel i kraft. Lagändringen innebär utökade möjligheter att använda sig av alla typer av hemliga tvångsmedel i utredningar om sexualbrott mot barn. Inte minst finns ofta

[Redacted footnote text]

möjlighet att i dessa ärenden använda sig av hemliga tvångsmedel för att utreda vem som skäligen kan misstänkas.

För närmare information om användningen av hemliga tvångsmedel i aktuella utredningar – se nedan under avsnitt 2.3.3.

[Redacted text block]

2.2.3 Identifiering av målsäganden

Identifiering av målsäganden kan ske genom att motsvarande utredningsåtgärder vidtas som vid identifiering av den misstänkta personen (se ovan).

[Redacted text block]

2.2.3.1 Användarnamn och alias

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.2.3.2 *Analys av övergreppsmaterial*

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.2.3.3 *Analys av chattar*

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

2.3 Tvångsmedel

Det finns ofta skäl att använda reella och personella tvångsmedel i form av husrannsakan, beslag och genomsökning på distans samt hämtning till förhör eller anhållande i utredningar gällande sexuella övergrepp mot barn.

Det kan finnas skäl att besluta om kroppsbesiktning av den misstänkta personen för att kunna jämföra proverna med säkrade biologiska spår.

En person skäligen misstänkt för sexuella övergrepp mot barn bör som huvudregel kroppsbesiktigas genom tagande av salivprov för registrering i DNA- eller utredningsregistret (registertopsning).

Det finns ofta möjlighet att vid behov använda sig av hemliga tvångsmedel i utredningar om sexuella övergrepp mot barn.

I utredningar avseende sexuella övergrepp mot barn är kollusionsrisken ofta påtaglig. Även recidivrisk kan föreligga då drivkraften bakom gärningarna typiskt sett bottnar i ett sexuellt tändningsmönster mot barn.

Mot bakgrund av den stora kollusionsrisken och risken för återfall bör tvångsmedel som utgångspunkt alltid övervägas. Relevanta initiala utredningsåtgärder och snabba beslut om tvångsmedel är av stor vikt för förundersökningens fortsatta bedrivande.

Vilka typer av tvångsmedel som närmast aktualiseras, och i vilket utredningskede de används, beror på ärendets karaktär och omständigheterna i det enskilda fallet. Utredningar avseende brott som inträffat i det fysiska rummet torde t.ex. oftare påkalla samma typ av tvångsmedel som vid utredningar av övriga typer av brott mot barn, medan utredningar avseende isöb-brottslighet främst aktualiserar samma typer av tvångsmedel som vid utredning av annan it-relaterad brottslighet, t.ex. barnpornografibrott.³⁰

Faktorer av betydelse för vilka tvångsmedelsbeslut som bör fattas är bl.a.:

- Uppgift om den misstänkta personen sedan tidigare är dömd för sexuella övergrepp mot barn och/eller barnpornografibrott.
- Uppgift om den misstänkta personens familjeförhållanden, särskilt om denne bor tillsammans med barn eller har regelbunden tillgång till barn i sin närhet.
- Omständigheter som talar för att man kan förvänta sig att påträffa

³⁰ Se RåV 2023:9 *Brott mot barn* respektive RåV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*.

övergreppsmaterial i ett flertal och/eller krypterade digitala lagringsenheter vid husrannsakan.

- Information om den misstänkta personens it-kompetens.

2.3.1 Personella tvångsmedel

2.3.1.1 Frihetsberövande

Straffskalor

Alla sexualbrott, mot såväl barn som vuxna, är i teorin häktningsgrundande då det i straffskalorna för dessa brott är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

Hinder mot anhållande och häktning föreligger om omständigheterna i det enskilda fallet är sådana att det kan antas att den misstänkta personen endast kommer att dömas till böter.³¹ Då böter i princip inte ingår i straffskalan för sexualbrott mot barn under 15 år utgör denna bestämmelse dock som utgångspunkt inte något hinder i aktuella utredningar.³²

Om det för brottet inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i ett och ett halvt år ska häktning ske om det inte är uppenbart att skäl för häktning saknas.³³ Presumtion för frihetsberövande föreligger således för (grov) våldtäkt, (grov) våldtäkt mot barn samt grovt sexuellt övergrepp mot barn.

Anhållande och häktning

Det föreligger ofta såväl kollusions- som recidivrisk i utredningar om sexualbrott mot barn, särskilt i början av förundersökningen. I dessa fall finns starka skäl att överväga personella tvångsmedel. Kvarstår kollusions- eller recidivrisken när anhållningstiden håller på att löpa ut bör den misstänkta personen begäras häktad om ett fortsatt frihetsberövande utifrån det förväntade straffvärdet kan anses vara proportionerligt.

Presumtionen för frihetsberövande vid mycket allvarliga brott ska ses mot bakgrund av att det i dessa fall anses vara stötande för det allmänna rättsmedvetandet att den misstänkta personen befinner sig på fri fot, även om det i det enskilda fallet inte finns någon påtaglig risk för flykt, kollusion eller recidiv.³⁴ Häktning enligt denna grund kan inte ersättas av reseförbud eller

³¹ 24 kap. 1 § sista st. och 6 § RB.

³² Undantaget är brottet kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte enligt 6 kap. 10 a § BrB.

³³ 24 kap.1 § 2 st. RB.

³⁴ Se Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 24 kap. 1 § Lexino 2022-01-01 (JUNO). Om det beträffande någon av häktningsgrunderna föreligger tvekan ska häktning beslutas – se NJA 1985 s. 868.

anmälningsskyldighet.³⁵ Presumtionsregeln är dock ej tillämplig vid försök, förberedelse eller stämpling till dessa brott.

Om misstanken avser flera brott och endast ett av dem har sådan straffskala att presumtionsregeln är tillämplig, ska häktning med stöd av presumtionsregeln övervägas för detta brott och en sedvanlig bedömning av grunden för häktning göras beträffande övriga brott.

Särskilda häktningsskäl

Kollusionsrisken består oftast i risken att misstänkt kan påverka målsäganden men kan också avse risk för påverkan av andra förhörspersoner som kan finnas i kretsen kring parterna. Särskilt stark risk finns när den misstänkta personen är närstående till barnet. I samband med målsägandeförhöret är faran stor att barnet frågas ut och utsätts för påtryckningar. Även i de fall där den misstänkta personen redan, t.ex. genom socialtjänsten, underrättats om att en polisanmälan gjorts bör åklagaren därför i anslutning till barnförhöret överväga att i vart fall hämta misstänkt till ett förhör.

[REDACTED]

Recidivrisk föreligger ofta då brottsligheten som utgångspunkt bottnar i ett sexuellt tändningsmönster mot barn. Detta gäller i synnerhet om utredningen tyder på att brottsligheten pågått under längre tid med viss intensitet eller om den misstänkta personen tidigare är dömd för sexualbrott mot barn eller barnpornografibrott. Vid sexualbrott mot barn behöver alltså inte avslöjandet i sig innebära att risken för återfall minskat eller fallit bort.

2.3.1.2 Kroppsbesiktning

I utredningar om sexuella övergrepp mot barn kan det finnas skäl att besluta om kroppsbesiktning av den misstänkta personen, t.ex. för att kunna jämföra proverna med säkrade biologiska spår på målsäganden, brottsplatsen eller beslagtagna föremål. Genom beslut om kroppsbesiktning får prov tas av t.ex. blod, urin, saliv, hår, sekret eller hud. Det är också tillåtet att ta alkohol-utandningsprov om resultatet av ett sådant prov skulle ha betydelse för utredning om brottet.

³⁵ Enligt 25 kap. 1 § 3 st. RB. Se prop. 1980/81:201 s. 44.

Från målsägande eller vittne som fyllt 15 år kan det ibland vara aktuellt att ta DNA-prov, se 28 kap. 12 b § RB.

För närmare information om fysiska spår och bevisning – se avsnitt 2.5.2.

2.3.1.3 Beslut om upptagning av biometriska underlag för registerändamål

Den som är skäligen misstänkt för ett brott varpå fängelse kan följa får bl.a. kroppsbesiktigas genom tagande av salivprov i syfte att göra en DNA-analys av provet för registrering i ett biometriregister.³⁶ En person som är misstänkt för ett sexualbrott mot barn, bör således rutinmässigt registertopsas om de lagliga förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Beslut får även fattas om bl.a. fotografering och upptagning av fingeravtryck i registrerings syfte.³⁷

Se även Räv 2024:10 *Sexualbrott (del 2) Sexualbrott mot vuxna – ett metodstöd*, avsnitt 2.6 samt Faktablad från UC, juni 2025 *Ny biometri-lagstiftning* på ämnessidan Kriminalteknik och forensik.

För närmare vägledning om möjligheten att kroppsbesiktiga en misstänkt person under 15 år – se Räv 2022:19 *Utredningar enligt 31 § LUL – Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år*.

2.3.2 Reella tvångsmedel

2.3.2.1 Husrannsakan

I utredningar om sexualbrott mot barn kan det finnas behov av beslut om husrannsakan [REDACTED]

Ett husrannsaksbeslut är också nödvändigt för att kunna dokumentera eller undersöka brottsplatsen. Sexualbrott mot barn i det fysiska rummet är inte sällan begångna i den misstänkta personens eller barnets hemmiljö. I utredningar om distansbrott utgörs brottsplatsen både av platsen där den misstänkta personen och barnet befinner sig.³⁸

Om husrannsakan ska genomföras hos *annan än den misstänkta personen*, och platsen inte utgör brottsplats, krävs att det finns synnerlig anledning att anta att sådana föremål som ovan nämnts anträffas.³⁹ Med synnerlig anledning menas att det ska föreligga en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att anträffa föremålet eller vinna annan ut-

³⁶ 28 kap. 12 a § RB.

³⁷ 28 kap. 14 § RB.

³⁸ För mer information om kriminalteknisk undersökning av brottsplatsen – se Räv 2022:31 *Forensiska undersökningar – en handläggningsvägledning för åklagare*.

³⁹ 28 kap. 1 § 2 st. RB.

redning om brottet.⁴⁰

Uppstår behov av husrannsakan på en *plats där barn kan förväntas befinna sig* är det av stor vikt att barnkonventionens bestämmelser beaktas vid planeringen och verkställigheten av husrannsakan. Grundprincipen om att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör ett barn medför visserligen inget krav på att barnets bästa ska vara utslagsgivande – men det ska vara ett tungt vägande intresse vid alla åtgärder som rör ett barn.⁴² Åklagaren bör därför i dessa fall bl.a. noggrant dokumentera sina överväganden när det gäller åtgärdens proportionalitet.⁴³

Inför tillslag

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

⁴⁰ SOU 1995:47 s. 239 f.

[Redacted text block]

⁴² Se t.ex. SOU 202:63 s. 190 f. och 242 f.

⁴³ Se bl.a. JO:s beslut den 26 februari 2024 i dnr 8588-2022 och 2154-2023 angående beslut om husrannsakan i en lägenhet där det fanns barn.

[Redacted text block]

[Redacted text]

Tillslag

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

Efter tillslag

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

2.3.2.2 *Beslag*

Föremål som kan vara av intresse att ta i beslag i utredningar om sexuella övergrepp mot barn är förutom kläder, sängkläder och föremål som kan ha använts vid övergreppet även digitala enheter och externa lagringsmedier.

Digital bevisning av intresse kan i första hand förväntas påträffas i *den misstänkta personens digitala enheter*. Det bör härvid noteras att sedan den 1 juni

2022 omfattas inte längre meddelanden mellan misstänkt och en närstående eller mellan närstående i övrigt av beslagsförbudsregeln.⁴⁵ Detta gäller oavsett om meddelandet utgörs av elektroniskt lagrad information eller ej.

Genom samma lagändring gäller numera att underrättelse till den som drabbats av beslag ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen. Detta innebär att åklagaren kan avvakta med att underrätta misstänkt om vad som tagits i beslag om det föreligger kollusionsrisk. Bestämmelsen är av vikt bl.a. vid beslag av enheter som innehåller elektronisk bevisning då sådan information lätt kan raderas, flyttas eller manipuleras på distans.

Bevisning av intresse kan även finnas i *målsägandens digitala enheter*, inte minst vid utredningar om internetrelaterade sexuella övergrepp. Informationen bör om möjligt säkras inför ett målsägandeförhör för att ge förhørsledaren möjlighet att ställa frågor om påträffat innehåll – t.ex. frågor om användarnamn och alias samt innehåll i chattar.

Är det inte möjligt att säkra informationen innan förhöret bör spegling av barnets mobiltelefon ske i samband med förhöret. Om ett beslagsbeslut verkställs i samband med barnförhöret bör det finnas en förberedelse för att spegla mobiltelefonen så att barnet kan få tillbaka mobiltelefonen direkt efter förhöret. Detta är särskilt viktigt om barnet bor långt ifrån förhørsplatsen och skulle tvingas till ytterligare en resa enbart för att hämta mobilen.

Om telefonen inte finns tillgänglig för beslag krävs målsägandens samtycke eller beslut om tvångsmedel såsom husrannsakan eller kroppsvisitation.⁴⁶ Information om att barnets enheter behöver tas i beslag bör således ingå i kallelsen till förhöret för att säkerställa att de finns att tillgå vid förhörs-tillfället. När och hur barnet ska informeras om att mobilen ska tas i beslag får dock bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet mot bakgrund av risken för att den unge raderar information innan mobilen lämnas in. I planeringen bör det ingå att det kan vara jobbigt för barnet att behöva lämna ifrån sig sin telefon. För att få målsäganden att medverka i utredningen är det viktigt att barnet får tillbaka sin mobiltelefon så snart som möjligt.

[REDACTED]

För närmare information om beslag – se RåV 2022:22 *Beslag och genom-sökning på distans*.

⁴⁵ 27 kap. 2 § RB.

⁴⁶ 28 kap. 1 § 2 st. och 11 § 2–3 st. RB.

[REDACTED]

2.3.2.3 *Genomsökning på distans*

Reglerna om genomsökning på distans innebär att det är rättsligt möjligt att på distans bereda sig tillgång till information som finns lagrad i ett informationssystem utanför informationsbäraren utan beslut om hemliga tvångsmedel.

En genomsökning på distans får ske om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa om syftet är att söka efter handlingar som kan vara av betydelse för utredningen om brottet. Detta medför att det finns möjlighet att använda sig av tvångsmedlet i alla typer av utredningar gällande sexuella övergrepp mot barn.

Genomsökning på distans får som huvudregel endast utföras i ett avläsningsbart informationssystem som den som skäligen kan misstänktas för brottet kan antas ha använt. Med "avläsningsbart informationssystem" avses t.ex. en mobiltelefon eller dator eller ett immateriellt användarkonto.

Tvångsmedlet får vidare endast avse uppgifter som är lagrade vid tidpunkten för åtgärden. Denna tidpunkt infaller oftast efter beslagstidpunkten. Gränsdragningen mot ordinär undersökning av beslaget föreligger genom att en genomsökning på distans vanligtvis förutsätter uppkoppling mot internet.

Gränsdragningen mot hemlig dataavläsning (HDA) föreligger genom att tvångsmedlet inte får användas för löpande övervakning eller för information som ännu inte finns lagrad i systemet – även om det kan antas att informationen kommer att lagras.⁴⁸ Genomsökningen får vidare endast utföras genom autentisering – det är alltså inte tillåtet att "hacka" sig in på en dator eller ett konto utan informationen ska vara tillgänglig med t.ex. ett "klick" på en app eller genom inloggning med ett känt lösenord.

Av förarbetena framgår att genomsökning på distans ska vara möjlig när informationen finns lagrad i Sverige. Högsta domstolen har i ett efterföljande avgörande klarlagt att åtgärden under vissa förutsättningar även är tillåten om informationen finns lagrad utomlands. Detsamma gäller om det är oklart var informationen finns lagrad ("loss of location").

Kraven som Högsta domstolen uppställer är att åtgärden:

- vidtas inom ramen för en svensk brottsutredning
- är föranledd av en misstanke om brott som faller inom svensk jurisdiktion
- vidtas med användning av utrustning som finns i Sverige
- sker på ett sådant sätt att den eftersökta informationen inte raderas eller på annat sätt påverkas till sitt innehåll.

⁴⁸ Prop. 2021/22:119 s. 78 och 177 f.

Är ovan förutsättningar uppfyllda anses förfarandet inte strida mot territorialitetsprincipen.⁴⁹

Åklagare beslutar om genomsökning på distans i samma utsträckning som beträffande husrannsakan. Efter Högsta domstolens avgörande saknas det numera skäl att vända sig till domstol i andra fall än då genomsökningen kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet.

Tvångsmedlet genomsökning på distans innebär endast att polisen kan söka efter handlingarna. För att säkra och använda handlingarna i utredningen krävs *kopiering*. Kopiering är inte ett eget tvångsmedel utan en verkställighetsåtgärd. Beslut om kopiering fattas av den som verkställer tvångsmedlet vilket innebär att beslut om kopiering i praktiken fattas av polisen.

För närmare vägledning om användning av genomsökning på distans - se RåV 2025:5 *Genomsökning på distans*.

2.3.3 Hemliga tvångsmedel

Sedan den 1 oktober 2023 har möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel under en förundersökning utökats, inte minst i utredningar avseende sexuella övergrepp mot barn. Den 1 april 2025 infördes även utökade möjligheter att använda HDA för att identifiera vem som skäligen kan misstänkas.

Avgörande för vilket hemligt tvångsmedel som används är vilken typ av information som eftersöks och hur den kan inhämtas.

- Genom *hemlig övervakning av elektronisk information (HÖK)* kan uppgifter om datorns/mobilens användningsmönster och användningsplatser klarläggas.
- Genom *hemlig avlyssning av elektronisk information (HAK)* kan innehåll i telefon- och internettrafiken samt uppgift om dator/mobilanvändning inhämtas i realtid.
- Genom *hemlig dataavläsning (HDA)* kan information som finns i misstänkts dator/mobil eller på misstänkts konton utanför enheterna inhämtas.

[Redacted text block]

⁴⁹ "Den okända lagringsplatsen" NJA 2023 s. 231.

[REDACTED]

Enligt lagen ingår numera i princip samtliga rubriceringar som förekommer i ärendetypen i bestämmelsernas brottskatalog och utgör därmed s.k. "listbrott" där krav på en nedre straffvärdegräns saknas. I aktuella utredningar är följande listbrott av särskilt intresse:

- (grov) våldtäkt eller (grov) våldtäkt mot barn
- grovt sexuellt övergrepp
- sexuellt utnyttjande av barn
- (grovt) sexuellt övergrepp mot barn
- (grovt) utnyttjande av barn för sexuell posering
- utnyttjande av barn för köp av sexuell handling
- (grovt) sexuellt ofredande mot barn
- kontakt för att träffa barn i sexuellt syfte, om det kan antas att brottet inte leder endast till böter
- barnpornografibrott som ej är ringa.

2.3.3.1 Hemlig övervakning

Enligt huvudregeln krävs det att en person är skäligen misstänkt för ett brott med föreskrivet lägsta straff om sex månaders fängelse för att HÖK ska kunna användas. HÖK mot en skäligen misstänkt är också tillåtet om misstanken avser barnpornografibrott (som ej är ringa) eller om misstanken avser ett brott som kan leda till HAK mot en skäligen misstänkt person.⁵⁰

Även HÖK i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet kan användas vid misstanke om alla brott som ger rätt till HAK mot misstänkt.⁵¹ HÖK kan även användas vid försök, förberedelse eller stämpling till något av ovanstående brott, om en sådan gärning är belagd med straff, oavsett om skäligen misstänkt finns.⁵²

I vilka situationer kan HÖK vara användbart?

[REDACTED]

⁵⁰ Se 27 kap. 19 a § 2 st. 3 p. resp. 7 p. som hänvisar till 27 kap. 18 a § 2 st. RB.

⁵¹ 27 kap. 19 b § 2 st. 1 p. RB. Observera att stödet för HÖK i syfte att utreda skäligen misstänkt för ett barnpornografibrott som inte är ringa i denna situation återfinns i 27 kap. 18 a § 2 st. 10 p. RB.

⁵² 27 kap. 19 a § 2 st. 6 p. och 28 kap. 18 a § 2 st. 19 p. respektive 27 kap. 19 b § 2 st. 1 p. och 28 kap. 18 a § 2 st. 19 p. RB.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

2.3.3.2 Hemlig avlyssning

Enligt huvudregeln krävs det att en person är skäligen misstänkt för ett brott med föreskrivet lägsta straff om två års fängelse för att HAK ska kunna användas. HAK mot en skäligen misstänkt person kan även användas om misstanken avser något brott som listas i 27 kap. 18 a § 2 st. RB, bl.a. de flesta sexualbrott mot barn (jämför punktlistan ovan).

HAK kan även användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott om misstanken avser något brott som listas i 27 kap. 18 b § 2 st. RB. Även detta lagrum omfattar de sexualbrott mot barn som framgår av listan ovan.

HAK kan användas vid försök, förberedelse eller stämpling till något av ovan-

■ [REDACTED]
■ [REDACTED]
■ [REDACTED]

stående brott, om en sådan gärning är belagd med straff, oavsett om skäligen misstänkt finns.⁵⁶

I vilka situationer kan HAK vara användbart?

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

⁵⁶ 27 kap. 18 a § 2 st. 19 p. resp. 27 kap. 18 b § 2 st. 16 p. RB.

2.3.3.3 Hemlig dataavläsning

Förutsättningarna för HDA utgör en spegling av de traditionella hemliga tvångsmedlen och användandet regleras i en egen lag – lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning (HDA-lagen). Uppställda straffvärdegränser och listbrott utgår således från vilken ”typ” av uppgifter enligt 2 § HDA-lagen som eftersöks med avläsningen.

Förutsättningarna vad gäller straffvärdegränser och aktuella listbrott för HDA riktat mot skäligen misstänkt är desamma som gäller för motsvarande traditionellt hemligt tvångsmedel.

Precis som vid HÖK och HAK är således den absoluta majoriteten av de rubriceringar som kan vara aktuella i en utredning om sexuella övergrepp mot barn listbrott som ger möjlighet till HDA. Detta framgår genom att 4 § HDA-lagen hänvisar till 27 kap. 18 a § 2 st. RB där de brott för vilka HAK, och därmed HÖK, är tillåtet mot skäligen misstänkt listas (se punktlistan ovan).

Undantag gäller dock för rumsavlyssningsuppgifter enligt 2 § 5 p. HDA-lagen, där tillämpningsområdet är mer begränsat. Hänvisningen till reglerna om rumsavlyssning i RB innebär att samma krav ställs på brottets svårhet som gäller för hemlig rumsavlyssning.⁵⁷

HDA kan numera även användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott. HDA i detta syfte får avse alla typer av uppgifter utom rumsavlyssningsuppgifter om en förundersökning avser sådant brott som ger rätt att ansöka om HAK för att utreda vem som skäligen kan misstänkas.⁵⁸

Begränsningen av vilka informationssystem som får avläsas motsvarar i princip de begränsningar som uppställs i det traditionella hemliga tvångsmedel som dataavläsningen speglar.⁵⁹

I vilka situationer kan HDA vara användbart?

[Redacted text block]

⁵⁷ Se 6 § HDA-lagen som hänvisar till 27 kap. 20 d § RB.

⁵⁸ Se 5 § HDA-lagen som hänvisar till 27 kap. 18 b § 2 st. RB.

⁵⁹ Avläsning av HKÖ-uppgifter för att utreda skäligen misstänkt får dock ej riktas mot den misstänktes kontakter. Se 5 § 2 och 3 st. HDA-lagen.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

2.3.3.4 Hemliga tvångsmedel mot målsäganden

I en brottsutredning får inte bara den misstänkta personen utan även andra personer utsättas för tvångsmedel, i den utsträckning som anges i respektive tvångsmedelsbestämmelse. Detta gäller även målsäganden.

Hemliga tvångsmedel får i enlighet med vad som angetts ovan vissa fall användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas. I dessa fall kan tvångsmedlen av naturliga skäl inte knytas till en misstänkt person. Övervakning, avlyssning eller avläsning kan dock även ske av ett telefonnummer, annan adress eller informationssystem som gärningspersonen eller annan medverkande *har kontaktat* eller *kan komma att kontakta*. Sådana beslut ska alltid förenas med villkor för att begränsa intrånget.⁶¹

Det saknas uttryckligt förbud mot att rikta ett hemligt tvångsmedel mot en målsägande, oavsett om målsäganden är ett barn eller ej. Skyddet för målsägandens integritet får istället bevakas vid bedömningen av om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen och den slutliga avvägning som ska ske enligt proportionalitetsprincipen.⁶² Härtill ska barnkonventionens bestämmelser beaktas vid avvägningar och bedömningar som rör barn, särskilt grundprincipen om barnets bästa som ska beaktas i först hand vid alla åtgärder som rör barn.⁶³

⁶¹ Jfr prop. 2022/23:126 s. 211 f.

⁶² Se bl.a. Svea hovrätts beslut den 10 december 2019 i mål nr H 9-19.

⁶³ Jfr JO:s beslut den 26 februari 2024, dnr 8588-2022 och 2154-2023.

2.4 Förhör

Barnkonventionens artikel 3 om barnets bästa och artikel 12 om barnets rätt att komma till tals ska beaktas vid ställningstagandet till om barnförhör ska hållas.

Planeringen av barnförhöret bör göras gemensamt av åklagaren och förhørsledaren. Åklagaren rekommenderas att vara närvarande vid förhöret.

Åklagaren bör snarast efter barnförhöret ta ställning till behovet av användande av personella och reella tvångsmedel samt lämna fortsatta direktiv.

När barnet inte ska höras personligen i rätten ska den misstänkta personen genom sin försvarare ges tillfälle att närvara vid barnförhöret när det kan ske utan men för utredningen. Innan förhöret ska försvararen beredas möjlighet att få ta del av eventuellt tidigare hållna barnförhör.

En anpassad förhörsmetodik används vid barnförhör i isöb-utredningar. Anpassningen bygger på ett frångående från principen om att inte föra in information i förhöret som barnet inte själv har nämnt.

[REDACTED]

För närmare vägledning i frågor som rör barnförhör i allmänhet – se RåV 2022:03 *Barnförhör m.m.* samt RåV 2023:9 *Brott mot barn*.

2.4.1 Barnförhöret

Barn har enligt artikel 12 barnkonventionen *rätt att komma till tals*. Målsägandens hörbarhet får avgöras från fall till fall utifrån ålder och mognad. Ingen nedre åldersgräns finns. Om barnet har uppnått adekvat ålder och mognad ska barnets egen inställning till att höras inhämtas, utöver kontakt med vårdnadshavare eller särskild företrädare. Vårdnadshavares inställning till att ett barn under 15 år medverkar i förhör bör dokumenteras.

Vid barnförhör ska hänsyn tas till barnkonventionens artikel 3, att i alla åtgärder som berör barn i första hand beakta vad som bedöms vara *barnets bästa*. En avvägning får göras i det enskilda fallet. Om förundersökningsledaren eller den särskilda företrädaren inte anser att det är lämpligt att barnet hörs ska orsaken för beslutet att inte höra målsäganden dokumenteras.

gångspunkt även gälla för barn som är målsägande i isöb-brott trots att sådana utredningar oftast handläggs av särskilda grupper på regionala it-brottscenter.

Ett förhör med någon som är under 18 år ska enligt 17 § FuK planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den hörde tar skada eller att onödigt uppmärksamhet väcks kring förhöret. Av lagrummet framgår uttryckligen att särskild varsamhet bör iakttas om förhöret rör sexuallivet. Förhöret får inte göras mer ingående än omständigheterna kräver. Det åligger åklagaren att tillsammans med förhørsledaren noggrant planera förundersökningen med särskild tonvikt på förhören.

Barn som utsatts för sexuella övergrepp berättar sällan själva för vuxen-världen vad de varit med om, i synnerhet inte om gärningspersonen är en närstående eller om övergreppet innefattar moment bestående i att barnet förgripit sig på sig själv. Lite äldre barn anförtror sig istället ofta för en annan jämnårig. Det är inte heller ovanligt att barnen hemlighåller vad som hänt till följd av att gärningspersonen uttalat direkta eller underförstådda hot om konsekvenser ifall barnet berättar. Väl i en förhörssituation är det vanligt förekommande att barnet utelämnar de känsligaste detaljerna och istället berättar om det som förevarit runtomkring. Detta har att göra med att barnet ofta skuldbelägger sig själv för det inträffade och/eller känner skam.

Om barnets utsaga inte stämmer överens med den bevisning som finns, eller om barnet överhuvudtaget inte vill berätta, ska detta respekteras. Detta betyder inte att förhørsledaren inte får ställa kontrollfrågor – men barnet har alltid rätt att inte prata om det inte vill.

2.4.1.3 Efter förhöret

Forskning visar att det inte är skadligt med flera förhör och att barn kan behöva höras flera gånger för att berätta vad de varit med om.⁶⁵ Berättar inte barnet något om den misstänkta gärningen under förhöret behöver åklagaren ta ställning till om det är lämpligt och finns behov av att hålla flera förhör – och i sådana fall vad syftet är. Frågeställningar att diskutera kan vara vilka ytterligare frågor som behöver ställas, hur frågorna ska formuleras på ett åldersadekvat sätt och om barnet behöver mer information för att berätta.

Mot bakgrund av den höga kollusions- och recidivrisk som ofta föreligger i ärenden om sexuella övergrepp mot barn bör åklagaren direkt efter eller i nära anslutning till barnförhöret överväga om personella och reella tvångsmedel ska användas (se ovan avsnitt 2.3.1 och 2.3.2). Åklagaren bör också vid samma tillfälle lämna direktiv om förundersökningens fortsatta bedrivning.

⁶⁵ La Rooy, David, Lamb, Michael E., Katz, Carmit och Malloy Lindsay C. (2010) *Do we need to rethink guidance on repeated interviews?* Psychology, Public policy and law, vol. 16, no 4 s. 373-392.

de eller ta ställning till om förundersökningen ska läggas ner. Slutligen är det av vikt att socialtjänsten informeras för att en skyddsbedömning eller bedömning av barnets eller familjens behov av insats i övrigt ska kunna göras.

2.4.1.4 Närvaro av försvarare

När barnet inte ska höras personligen i rätten ska den misstänkta personen genom sin försvarare ges tillfälle att närvara vid barnförhören när det kan ske utan men för utredningen. Det är sällan lämpligt att en försvarare är närvarande vid det första barnförhören men en bedömning får göras av åklagaren i det enskilda fallet.⁶⁶ Inför det förhör försvararen bereds möjlighet att närvara vid ska denne fått möjlighet att ta del av tidigare hållna förhör.

Eventuella frågor försvaret önskar ställa till barnet ska ha inkommit skriftligen i förväg. Det är åklagarens ansvar att bedöma om någon av de frågor försvaret vill få ställda till barnet inte kan tillåtas. Exempel på frågor som inte bör tillåtas är frågor som är skambeläggande, otydliga eller på annat sätt vilseledande. Frågorna kan behöva formuleras om av förhørsledaren så att de är anpassade till barnets utvecklingsnivå och språkliga förmåga. Det ska tydligt anges vem frågorna kommit ifrån antingen i förhören eller i en promemoria bifogat till utredningen.⁶⁷

2.4.1.5 Förhör med barn 15–17 år

Även om förhör med barn i åldern 15–17 år inte behöver spelas in med video är det ändå **Utvecklingscentrums rekommendation** att dessa förhör som huvudregel spelas in. Förhören kan då i många fall återopas som ett tidigt förhör i en kommande rättegång (se vidare RÄV 2021:23 *Nya regler om tidiga förhör*).

Bestämmelsen i 17 § FuK om planering och genomförande av förhör som rör sexuallivet gäller även barn i åldern 15–17 år (se avsnitt 2.4.1.2).

Vid utredningar om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn i åldern 15–17 år, där gärningspersonen misstänks ha utnyttjat barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet, är det viktigt att ställa frågor kring omständigheter som har betydelse för bedömningen av eventuell nedsatt förmåga. Det är också viktigt att gärningspersonens uppsåt i förhållande till dessa omständigheter utreds. Detta beskrivs närmare i RÄV (del 1) avsnitt 6.1 och 6.2.

Här nedan följer exempel på frågeställningar.⁶⁸

⁶⁶ 23 kap. 10 § 4 st. RB.

⁶⁷ Polismyndighetens handledning *Förhör med barn och unga*.

⁶⁸ Listan över frågeställningar är sammanställd av Utvecklingscentrum i avvaktan på praktisk erfarenhet vid denna typ av ärenden.

havare och barnet via telefon. I de fall barnet uppnått tillräcklig ålder och mognad kan kontakt tas direkt med barnet. Informationen ska då anpassas till barnets mognadsgrad.

Utredaren ska innan förhöret ha en dialog med åklagaren om vilken information som ska lämnas till barnet och vårdnadshavare och på vilket sätt.⁷⁰ Som utgångspunkt bör det även finnas en förberedelse för att omhänderta målsägandens mobiltelefon (se närmare ovan under avsnitt 2.3.2.2).

Inledningen av barnförhör i isöb-ärenden är densamma som i andra ärenden, men det bör läggas till en diskussion om sociala medier och nätanvändning för att utreda barnets allmänna kunskaper och uttryckssätt i dessa frågor.

Många barn och unga lever stora delar av sitt liv på internet, gärna via de för stunden populära sociala medieplattformarna. I en förhörssituation uppger många barn på direkt fråga att de aldrig haft kontakt med någon via internet som de inte känner. Om frågan omformuleras till en fråga om de har haft kontakt med någon de aldrig träffat i verkliga livet kan svaret bli ett annat.

Ofta uppger barnet att det blivit kontaktat via en viss plattform och att den enda kontakten varit där. Det är dock inte ovanligt att kontakten mellan barnet och gärningspersonen har inletts på någon annan plattform och att samtalet sedan fortsatt via en tjänst där det är lätt att chatta. Det är därför av stor vikt att man så snart som möjligt håller ett barnförhör där barnet noga får berätta om alla kontakter som förevarit.

Barnförhör i isöb-ärenden ställer särskilda krav på förhørsledaren. Det är viktigt att förhørsledaren är insatt i mistanken om hur händelseförloppet gått till samt att denne har en förståelse för i ärendet aktuella kommunikationstjänsters/programs/appars funktion och användningsområden. [REDACTED]

[REDACTED]

2.4.2.1 Anpassad förhörsmetodik

Mot bakgrund av de särskilda frågeställningar som kan uppstå i samband med barnförhör i utredningar om internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn har det tagits fram en anpassad förhörsmetodik.⁷¹ Anpassningen bygger på

⁷⁰ Polismyndighetens handledning *Förhör med barn och unga*.

⁷¹ *NICHD:s intervjustomme online*. Förhørsstommen har anpassats av docent Julia Korkman och kriminalinspektör Maria Rossi. Granskad och kommenterad av Dr Malin Joleby, professor Irit Hershkowitz och professor Michale E. Lamb.

ett frångående från principen om att inte föra in information i förhöret som barnet inte själv har nämnt.

Förhörsmetodiken är särskilt utvecklad för fall där det finns digital stödbevisning, alternativt stark misstanke om att sådana bevis finns.⁷² De särskilda frågeställningar som kan uppstå i dessa fall är bl.a. om, och i så fall i vilket skede och på vilket sätt, barnet ska informeras om stödbevisningen.

2.4.2.2 *Frågor om dokumenterad stödbevisning?*

Finns konkret bevisning i form av t.ex. dokumenterade chattar eller bilder så är det inte ledande att fråga närmare om befintlig bevisning då frågorna baseras på fakta. Det är dock viktigt att förhørsledaren alltid formulerar frågorna så öppet som möjligt för att ge barnet utrymme att med egna ord berätta om vad som hänt.

Det är även viktigt att barnförhørsledaren redan i inledningen av förhöret är öppen med vad det är för händelse polisen utreder och vilken befintlig bevisning som finns för att ge barnet en möjlighet att orientera sig. Om förhørsledaren initialt undanhåller uppgifter om dokumenterade chattar och bilder, och först en bit in i förhöret konfronterar barnet med uppgifterna, finns risk för att barnet överrumplas och känner sig lurat eller kränkt.

2.4.2.3 *Förevisa material?*

En särskild frågeställning vid barnförhör i isöb-utredningar är på vilket sätt barnet ska konfronteras med den stödbevisning som finns. Svaret på denna fråga måste anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet och ställningstaganden ska ske i samråd med åklagaren. Om barnet förevisas materialet är det viktigt att detta sker så hänsynfullt som möjligt, t.ex. genom att förhørsledaren först beskriver vad det är för något som ska visas och att barnet sedan tillfrågas om hen är villig att ta del av materialet. Känsliga delar av bild- och filmmaterial ska maskas. Barnet ska på förhand informeras om att materialet är maskat och få förklarat varför maskning skett.

Om en s.k. "selfie-bild" ska visas i syfte att utreda vem det är på bilden (identifiering) bör förhørsledaren berätta det för barnet innan bilden visas.

Förevisade bilder ska läggas i en bilaga till aktuellt förhör. Är bilderna att bedöma som övergreppsmaterial måste de maskeras innan de läggs in som bilaga till förhöret.⁷³

⁷² Bevisningen kan t.ex. bestå av sexuella bilder eller filmer som tydligt identifierar barnet, konversationer eller bilder som har sparats på barnets egen enhet eller på en enhet barnet använder eller att det är känt att barnet använder det alias eller konto som är aktuellt.

⁷³ Polismyndighetens handläggning *Förhör med barn och unga*, s. 55.

2.4.3 Förhör med misstänkt

Vägledning gällande förhör med misstänkt i ärende som avser brott mot barn finns i RÄV 2023:9 *Brott mot barn*, avsnitt 8.6. När det gäller förundersökningar avseende misstanke om sexuella övergrepp mot barn kan därutöver följande särskilt noteras.

2.4.3.1 Förhörets karaktär

[REDACTED]

2.4.3.2 Delgivning av misstanke

Om skälig misstanke föreligger mot viss person är utgångspunkten att personen bör delges misstanke och höras innan beslut tas om förundersökningen ska drivas vidare eller läggas ned. En bedömning får dock göras i varje enskilt fall utifrån bevisläget i ärendet. Åklagaren bör överväga att inför förhöret upprätta en preliminär gärningsbeskrivning – i synnerhet om ärendet är mer komplext och omfattande eller innehåller flera brottsmisstankar.

Om misstanken mot den utpekade inte når upp till nivån skälig är det **Utvecklingscentrums uppfattning** att ett förhör upplysningsvis med den utpekade inte bör genomföras.⁷⁴

Mot bakgrund av att den misstänkta personens uppsåt beträffande målsägandens ålder styr vilken rubricering som aktualiseras bör den misstänkta personen i vissa fall även delges misstanke enligt motsvarande lagrum för sexualbrott mot en person som uppnått sexuell självbestämmanderätt, se under avsnitt 3.2.1.

2.4.3.3 Frågor om lösenord och samtycke till inloggning

[REDACTED]

⁷⁴ Se RÄV 2023:6 SUB – *utredningsmetod för brott mot särskilt utsatta brottsoffer*.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

2.4.3.4 *Förevisning av övergreppsmaterial*

Finns övergreppsmaterial säkrat bör den misstänkta personen förevisas materialet och höras mot detta, bl.a. för att klargöra vilket material miss-tanken avser.

Se närmare om misstänkts rätt att ta del av övergreppsmaterial nedan i avsnitt 3.1.3.2.

2.4.3.5 *Förhör vid misstanke om sexualbrott mot barn 15–17 år*

Vid utredningar om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn där gärningspersonen misstänks ha utnyttjat barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet är det viktigt att, även till gärningspersonen, ställa frågor som belyser dessa omständigheter. [REDACTED]

[REDACTED]

⁷⁵ Enligt JO får polisen fråga en misstänkt om lösenord, t.ex. en pinkod. För att den misstänkta personens rätt till en rättvis rättegång inte ska äventyras bör dock frågan ställas inom ramen för ett förhör – se JO:s beslut 2023-05-09, dnr 2426-2022.

⁷⁶ Den s.k. Budapestkonventionen.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

2.5 Bevisning

Sexualbrott mot barn uppdagas ofta först sedan en längre tid förflutit. Detta sammanhänger med att ett barn som utsätts för sexuella övergrepp av olika skäl inte förmår berätta vad det varit med om förrän det blivit äldre och nått viss självständighet och mognad.

En *sen anmälan* behöver dock inte innebära att det saknas förutsättningar att styrka brott. Av Högsta domstolens praxis framgår att en trovärdig utsaga från en målsägande i förening med vad som i övrigt har framkommit i målet kan vara tillräckligt för en fällande dom om målsägandens berättelse, till den del det är praktiskt möjligt, blivit kontrollerad under förundersökningen.⁷⁸ Detta innebär att det är viktigt att målsägandens uppgifter i en utredning kontrolleras så långt det är praktiskt möjligt.

Om en anmälan om ett sexualbrott mot barn görs *i nära anslutning till brottstillfället* är det viktigt att barnet undersöks skyndsamt då fynd av eventuella skador eller biologiska spår snabbt försvinner.⁷⁹

Behovet av snabb bevissäkring gör sig vidare särskilt gällande vid utredningar om *distansbrott*. Detta har att göra med att en stor del av stödbevisningen i sådana utredningar i typfallet är digital. Digital bevisning är till sin natur flyktig på så vis att den är enkel att förflytta, manipulera och förstöra.

⁷⁷ Listan över frågeställningar är sammanställd av Utvecklingscentrum i avvaktan på praktisk erfarenhet vid denna typ av ärenden.

⁷⁸ Se NJA 2009 s. 447 I och II.

⁷⁹ Se bl.a. JO 2009/10 s. 92 – ett dröjsmål på 12 dagar för en läkarundersökning stämmer inte överens med skyndsamhetskravet.

2.5.1 Beviskrav och bevisvärdering

Högsta domstolen har i flera avgöranden behandlat frågor om beviskrav och bevisvärdering i sexualbrottsmål.

Även om teknisk bevisning och ögonvittnen saknas kan en alltigenom trovärdig berättelse från målsäganden i förening med annan stödbevisning ligga till grund för en fällande dom.

Målsägandens uppgifter bör, till den del det är praktiskt möjligt, kontrolleras under förundersökningen.

Riktlinjer för hur bevisvärderingen ska göras och vägledning i vad som krävs för att beviskraven ska vara uppfyllda återfinns i stor utsträckning i praxis.⁸⁰

2.5.1.1 Målsägandens uppgifter

Oavsett om målsäganden är ett barn består bevisningen om själva händelsen i ett sexualbrottsmål ofta främst av parternas berättelser.⁸¹ Bedömningen av parternas trovärdighet och tillförlitligheten av deras uppgifter är därför central.

I NJA 1992 s. 446 gjordes vägledande uttalanden om bedömningen av en målsägandes uppgifter, vilket upprepats i senare avgöranden.

I mål om sexualbrott grundar sig ansvarspåståendena ofta i allt väsentligt på målsägandens uppgifter. Detta hindrar inte att bevisningen ändå kan befinnas tillräcklig för en fällande dom. En huvuduppgift för domstolen blir att bedöma trovärdigheten av målsägandens uppgifter i bevisning av vad som i övrigt har framkommit i målet. Det förtjänar att understrykas att det inte kan bli tal om att efterge de beviskrav som allmänt anses böra gälla i brottmål. Det är exempelvis inte tillräckligt att målsägandens uppgifter framstår som mer tillförlitliga än den tilltalades. För en fällande dom i ett mål om sexualbrott förutsätts – liksom i brottmål i övrigt – att domstol genom den samlade bevisningen i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den åtalade har gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last.

I NJA 2010 s. 671 redogör Högsta domstolen för kriterier som ska beaktas vid värderingen av målsägandens berättelse.

Vid bedömningen av utsagan finns det ofta anledning att lägga vikt främst vid sådana faktorer som avser innehållet i berättelsen som sådan, exempelvis i vad mån den är klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer,

⁸⁰ Bl.a. NJA 1991 s. 83, NJA 1992 s. 446, NJA 1993 s. 68, NJA 2009 s. 447 I och II, NJA 2010 s. 671 samt NJA 2017 s. 316 I och II. Även de uttalande som Högsta domstolen gjort i "Balkongmålet" NJA 2015 s. 702 om tillvägagångssättet vid bevisvärdering har ansetts kunna vara en lämplig metod att använda i sexualbrottsmål.

⁸¹ Viss skillnad gäller dock i isöb-utredningar där bevisningen som utgångspunkt även utgörs av dokumenterade chattar och/eller bilder och filmer.

påvisat sanningsenlig i viktiga enskildheter samt fri från felaktigheter, motsägelser, överdrifter, svårförklarliga moment, konstansbrister, dåligt sammanhang eller tvekan i avgörande delar. Däremot ställer det sig många gånger svårt att bedöma utsagan med ledning av allmänna intryck som målsäganden ger eller av icke-verbala faktorer i övrigt.

I NJA 2017 s. 316 I och II kommenterar Högsta domstolen uttalandet om kriterierna i 2010 års fall.⁸² Högsta domstolen konstaterar bl.a. att det finns anledning att uppmärksamma de svårigheter som finns när det kommer till att applicera uppställda kriterier vid bedömning av utsagor från personer som av olika skäl har en bristande förmåga att uttryck sig muntligen. Uttalandet får tolkas så att kriterierna får tillämpas med försiktighet vid värderingen av ett mindre barns utsaga.

Kriterierna har varit föremål för sakkunnig analys, som tagit sin utgångspunkt i tillgänglig forskning på området. Slutsatserna i analysen är bl.a. att det förhållandet att en utsaga är klar, lång och detaljrik ofta kan vara ett tecken på att den är sann, medan det saknas egentligt stöd för att anse att konstansbrister (i bemärkelsen att lägga till eller ta bort information) är ett kriterium på bristande tillförlitlighet. Det finns dock anledning att vara observant på att kriterierna kan vara svåra att använda vid bedömning av utsagor från personer som av olika skäl har en bristande förmåga att uttrycka sig muntligen.

I samma avgörande pekar Högsta domstolen särskilt på betydelsen av hur förhör, som endast återges under huvudförhandlingen genom uppspelning av videoupptagningar, genomförts under förundersökningen. Vikten av att frågorna varit så öppna som möjligt och att förhörspersonen getts möjlighet att berätta med egna ord betonas. Högsta domstolen konstaterar att även om rättssäkerhetsgarantier har upprätthållits, såsom att försvararen fått tillfälle att framföra frågor, så måste det beaktas att ett sådant förhör i regel innebär sämre möjligheter för försvararen att ställa följd och motfrågor.⁸³

2.5.1.2 Stödbevisning

Även om vittnen ofta saknas till själva gärningen framkommer det inte sällan att målsäganden berättat om händelsen för personer i efterhand.

Av praxis framgår att en alltigenom trovärdig berättelse från målsäganden kan, trots avsaknad av teknisk bevisning och direkta vittnesuppgifter, i förening med annan stödbevisning ligga till grund för en fällande dom. Som exempel på sådan stödbevisning anges vittnesuppgifter om vad målsäganden uppgett för andra personer efter händelsen tillsammans med vittnenas egna iakttagelser av målsägandens beteende och reaktioner.

⁸² NJA 2017 s. 316 (I) p. 10.

⁸³ NJA 2017 s. 316 (II) p. 15.

Det uttalas även att ett rimligt krav är att målsägandens berättelse, till den del det är praktiskt möjligt, blivit kontrollerad under förundersökningen.⁸⁴

2.5.1.3 *Bevisning om nedsatt förmåga*

Vid utredningar om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn där gärningspersonen misstänks ha utnyttjat barnets nedsatta förmåga måste åklagaren kunna styrka dessa omständigheter och att gärningspersonen har haft uppsåt beträffande dem. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

1 [REDACTED]

1 [REDACTED]

1 [REDACTED]

1 [REDACTED]

1 [REDACTED]

1 [REDACTED]

⁸⁴ NJA 2009 s. 447 I och II, NJA 2010 s. 671 och NJA 2017 s. 316 (I) p. 11.

[REDACTED]

symptom såsom huvudvärk, magont, diffusa smärtor och sömnstörningar kan också finnas med i skadebilden.

Naturligtvis kan symptom av ovannämnda slag även ha sin bakgrund i annat än brott, såsom sjukdom eller missbildning. Det är därför viktigt att vara medveten om att tecken och symptom inte utgör självständiga bevis för att barnet utsatts för sexuella övergrepp utan snarast får ses som tecken på att barnet far illa eller mår dåligt av någon anledning. Tillsammans med barnets berättelse och övrig bevisning kan dock dessa fakta utgöra viktiga bitar vid bevisvärderingen.

Att övergreppet skett på distans utesluter inte att fysiska skador kan uppstå. Forskning visar dessutom att ett stort antal av de barn och unga som utsätts för sexuella övergrepp via nätet uppvisar psykisk ohälsa och posttraumatiska symptom. Det finns idag en stor samstämmighet bland forskare att dessa symptom är lika vanliga oavsett om barnet varit utsatt för brott via eller utanför internet. Detta indikerar att övergrepp via nätet är lika allvarliga som övergrepp som sker offline.⁸⁷

2.5.2.2 Spårsäkring

För att standardisera och förenkla hälso- och sjukvårdens provtagning och spårsäkring efter sexualbrott finns sedan länge *Spårsäkringssats efter sexuella övergrepp* som i de allra flesta fall används vid läkares tillvaratagande av biologiska spår från brottsoffer eller misstänkt gärningsperson. Spårsäkringssatsen innehåller material som inte förväntas finnas tillgängligt inom hälso- och sjukvården, samt instruktioner och dokumentationsunderlag. Den är anpassad även för undersökning av barn. Om spårsäkring görs innan en polis-anmälan upprättats sparas den hos sjukvården fram till dess polisen hämtar spårsäkringen i samband med att en anmälan görs. Varje region har egna riktlinjer för hur länge en spårsäkringssats sparas men rekommendationen är att

⁸⁷ Se bl.a. Jonsson, Linda och Svedin, Carl-Göran (2017) *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet* s. 50 ff. Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Joleby M, Landström S, Lunde C och Jonsson LS *Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse – a mixed methods study of court verdicts*, article: *Psychology Crime & Law* (2021;27) s. 159–181 samt Joleby, Malin *Technology-assisted child sexual abuse*, Ph.D.Thesis (2021) Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen.

den ska sparas i två år.⁸⁸ Har målsäganden inte fyllt 18 år bör spårsäkringssats inhämtas från sjukvården oavsett brottets straffskala.

Undersökningar i sexualbrottsärenden hör till de mer resurskrävande insatserna hos NFC. Spårsäkringssatsen ska således inte skickas in i sin helhet. Åklagaren ska därför i egenskap av förundersökningsledare, tillsammans med polisiär handläggare, göra en bedömning av vilka prover och omstridda material som är relevanta att undersöka. Bevisvärdet för påvisade spår avgörs många gånger av respektive parts beskrivning av vad som hänt. Framkommer nya uppgifter vid exempelvis efterföljande förhör som påverkar prioriteringen kan den begärda undersökningen ändras eller kompletteras. Om ärendet läggs ner ansvarar beställaren för att berörda undersökningar återkallas.

Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan även blod- och urinprov tas för en *alkohol- och droganalys*. Då substanser bryts ner över tid ska proverna skickas till RMV så snart som möjligt. Analysresultaten visar således dels vilka substanser som funnits i proverna, dels hur höga halterna varit, vid analystillfället och inte vid själva brottstillfället. Ett analys svar kan alltså uppvisa ett negativt resultat trots att personen haft substanser i kroppen när brottet begicks och när proverna togs.

För närmare information om utredningsförfarandet och handläggningsordningen vid forensiska undersökningar se Räv 2022:3 *Forensiska undersökningar – en handläggningsvägledning* samt kompletterande faktablad och PM som finns på ämnessidan Kriminalteknik och forensik på Rånet.⁸⁹

2.5.2.3 Skadedokumentation och rättsintyg

Läkarundersökning för dokumentation av skador bör äga rum så snart som möjligt. Vid misstanke om sexuella övergrepp bör undersökning helst göras inom två dygn men det finns möjlighet att hitta spår upp till en vecka efter övergreppet. Även om barnet inte har några fysiska skador kan en läkarundersökning klarlägga om fynden är förenliga med barnets uppgifter.

Vid sexualbrott mot barn får åklagaren med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet ta ställning till om undersökning av barnet bör göras av en barnläkare, rättsläkare eller av dem gemensamt. Utgångspunkten är att prepubertala barn undersöks av barnläkare. Närvaro av rättsläkare kan vara påkallad om barnets skador inte endast är kopplad till könsdelarna. Är barnet i pubertetsåldern bör det undersökas av rättsläkare och/eller gynekolog (för flickor) eller urolog (för pojkar).

⁸⁸ Se NCK:s handbok *Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp*.

⁸⁹ Se särskilt faktabladet *Spårsäkringssats efter sexuella övergrepp* och *DNA-undersökningar i sexualbrott* samt *Polismyndighetens riktlinjer för spårsäkringssatser vid sexualbrottsutredningar* (PM 2023:1).

Undersökning av målsäganden förutsätter samtycke. Vem som ska lämna samtycket beror på barnets ålder och mognad och på om en särskild företrädare förordnats.⁹⁰

Vid misstanke om sexualbrott mot barn är förekomst av skador i allmänhet av sådan karaktär att dessa bör dokumenteras och bedömas i ett *rättsintyg*.⁹¹ Rättsintyg som enbart grundar sig på patientjournaler kallas för *rättsmedicinska yttranden*. Rättsintyg ska som huvudregel inhämtas från läkare vid rättsmedicinsk avdelning. Undantag från huvudregeln kan göras om det finns särskilda skäl, som t.ex. vid brott mot barn.⁹²

Åklagaren ansvarar för att begära att rättsläkare och barnläkare eller gynekolog/urolog gemensamt genomför undersökningen och utfärdar rättsintyg. Åklagaren bör också se till att den läkare som ska utfärda rättsintyget får tillgång till relevant material ur förundersökningen samt preciserade frågeställningar. Rättsintyget ska ge svar på frågan vilka medicinska fynd som gjorts och om dessa talar för eller emot ett påstått händelseförlopp.

Utfärdande av rättsintyg kräver enligt huvudregeln målsägandens samtycke.⁹³ En rad undantag finns dock från huvudregeln och bl.a. krävs inte samtycke vid misstanke om brott enligt 6 kap. BrB mot någon som inte fyllt 18 år. I dessa fall får också journalanteckningar inhämtas utan samtycke.⁹⁴

För närmare information om kroppsbesiktning av den misstänkta personen – se ovan under avsnitt 2.3.1.2.

2.5.2.4 Sakkunnig

I sexualbrottsmål avseende barn kan det uppstå behov att inhämta uppgifter från en sakkunnig. Detta torde främst bli aktuellt i ärenden som innehåller frågeställningar av mer komplex medicinsk eller psykologisk natur, t.ex. frågor som rör barns utveckling och sexualitet eller gällande särskilda medicinska frågeställningar. Som utgångspunkt bör åklagaren noga överväga behovet innan sakkunnigbevisning inhämtas och åberopas.

Högsta domstolen har i NJA 1992 s. 446 uttalat sig bl.a. om anlitande av psykologisk expertis i sexualbrottsmål och angett att domstolarna i varje enskilt fall noga bör pröva om det verkligen finns behov av ett sakkunnigförordnande. Om barnet ska höras inför domstol saknas enligt Högsta domstolen i allmänhet anledning att förordna sakkunnig. Det

⁹⁰ Om samtycke vid läkarundersökning av barn – se RåV 2023:9 *Brott mot barn*.

⁹¹ Se närmare om rättsintyg och annan skadedokumentation i RåV 2023:9 *Brott mot barn*.

⁹² 2 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.

⁹³ 5 § 1 st. lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott. För närmare information om samtycke vid utfärdande av rättsintyg för barn – se RåV 2023:9 *Brott mot barn*.

⁹⁴ Se 10 kap. 21 och 23 §§ OSL.

framgår vidare av domen att det är angeläget att det är domstolen och inte någon av parterna som utser den sakkunnige för att förebygga risk för partiskhet och att det i de flesta fall torde vara tillräckligt att endast en sakkunnig utses.

Bestämmelser om sakkunnig finns i 40 kap. RB. Av bestämmelserna framgår att om det krävs särskild fackkunskap för viss fråga kan rätten⁹⁵ eller part⁹⁶ inhämta yttrande av sakkunnig.

En sakkunnig ska i allmänhet avge ett skriftligt utlåtande, men kan också höras muntligen i domstol. Innan förhöret i rätten avlägger en domstols-sakkunnig sakkunniged, medan en partssakkunnig avlägger vanlig vittnesed.⁹⁷

Åklagarmyndigheten har ingen förteckning eller liknande över vilka sakkunniga som lämpligen kan anlitas. Sakkunniga kan dock sökas på exempelvis:

- de större sjukhusen – vad gäller bl.a. barnmedicin och barns genitalier
- barnpsykolog eller liknande hos BUP – avseende barns utveckling och barns sexualitet
- universitetens olika institutioner – vad avser sexuella övergrepp mot barn via internet.

För närmare information om sakkunnigbevisning i ärenden som berör brott mot barn – se RÄV 2023:9 *Brott mot barn*.

2.5.2.5 *Bevisning med fokus på brottsplatsen*

För närmare vägledning gällande frågor om fysiska spår och bevisning med fokus på brottsplatsen – se RÄV 2024:10 *Sexualbrott (del 2) Sexualbrott mot vuxna – ett metodstöd*, kapitel 8.

2.5.3 Digitala spår och bevisning

Förutsättningarna och tillvägagångssätten vid bevisinhämtning och bevis-säkring i it-miljö är olika beroende på *var* bevisningen finns.

Direktiv till it-forensiker bör vara specificerade utifrån de frågeställningar som den it-forensiska analysen i den aktuella utredningen ska besvara.

Utredningar gällande sexualbrott mot barn där det finns digital bevisning är vanligt förekommande. Detta gäller såväl i förundersökningar om brott i det fysiska rummet som i förundersökningar om brott på distans.

I isöb-utredningar är den digitala bevisningen som utgångspunkt central. I dessa utredningar är det avgörande att polis och åklagare kan säkra den

⁹⁵ S.k. domstolssakkunnig, se 40 kap. 1 § RB.

⁹⁶ S.k. partssakkunnig, se 40 kap. 19 § RB.

⁹⁷ 40 kap. 9 § respektive 40 kap.19 § RB.

digitala bevisning som finns för att få information om vad barnet blivit utsatt för och för att fastställa på vilken plattform och i vilken kontext brottet skett.

Relevant information kan finnas i såväl fysiska lagringsenheter som på immateriella lagringstjänster och hos företag.

2.5.3.1 Information i beslagtagna enheter

Information av intresse för utredningen kan finnas i såväl den misstänkta personens som i målsägandens och/eller vittnens digitala lagringsenheter.

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[REDACTED]

Det inte ovanligt att en utredning om sexualbrott mot barn innehåller en mycket stor mängd digital information. Det är därför viktigt att åklagaren löpande tar ställning till vilken information som ska analyseras och hur analyserna sinsemellan ska prioriteras. En alltjämt återkommande synpunkt från it-forensiker är att direktiv från åklagaren är alltför allmänt hållna, inte sällan på nivå ”töm mobilen”, vilket kan innebära att stora mängder information måste extraheras, sammanställas och gås igenom. Vet it-forensikern vad som efterfrågas kan hen istället koncentrera sig på relevanta faktorer och gå djupare i materialet för att få fram den centrala informationen, t.ex. konversationer under viss tid på utpekade kommunikationstjänster eller efter söka specifika användarnamn. Åklagarens direktiv till it-forensikern bör därför vara så specifika som möjligt med inriktning på vilka frågor som behöver besvaras i det kommande it-forensiska analysprotokollet.

2.5.3.2 Information utanför beslagtagna enheter

Det finns många olika sätt att ta del av och säkra information som finns utanför beslagtagna enheter. Det kan ske genom olika former av tvångsmedel och beslut eller genom inhämtade av information som finns öppet på internet. Vilket sätt som bör användas i det enskilda fallet beror på *var* informationen finns lagrad.

Finns behov av att inhämta information som är lagrad i Sverige rekommenderas åklagaren att särskilt kontrollera ifall informationsinnehavaren är en *operatör*.⁹⁸ Operatörers verksamhet regleras av LEK. Operatörer har bl.a. tystnadsplikt och för att få ut information från dessa krävs därför som huvudregel ett beslut om hemliga tvångsmedel (se ovan under avsnitt 2.3.3). I 9 kap. 33 § LEK finns dock ett undantag från tystnadsplikten beträffande abonnemangsuppgifter. Om det finns misstanke om brott ska operatören

⁹⁸ Huruvida ett företag är operatör eller inte kan enklast avgöras genom den lista över anmälda operatörer som finns på Post- och Telestyrelsens hemsida: <https://www.pts.se/sv/Bransch/Telefoni/Anmalmningsplikt/Operatorer/>.

således på begäran av åklagare/polis lämna ut uppgift om abonnemang. Med uppgift om abonnemang avses bl.a. identitets- och adressuppgifter, faktureringsinformation och ip-adresser.

[REDACTED]

Uppgifter från tjänsteföretagen kan inhämtas genom vittnesförhör eller efter beslut om tvångsmedel. Vad gäller utlämning på frivillig basis har många tjänsteföretag utarbetat skrivna eller oskrivna riktlinjer för under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning uppgifter lämnas till polis i samband med utredning av brott. Åklagaren och polisen bör därför undersöka vilka interna regler som gäller för det tjänsteföretag som är aktuellt. Är företaget utländskt gäller vidare som utgångspunkt att informationen ska begäras genom att en EIO eller MLA skickas till det land företaget är beläget. En del länder, däribland USA, godtar dock att viss information lämnas över till annan stat utan en formell begäran om rättslig hjälp (se nedan). Vad gäller detta förfarande bör det även uppmärksammas att Polismyndigheten har en Desk vid it-brottscentrum som är SPOC (Single Point of Contact) i förhållande till några av de utländska företag som godtar polisiära förfrågningar.

Närmare information om några av de vanligaste företagens regler finns på sidan *It och brott* på Rånet.

[REDACTED]

Tvångsmedel

Data är information som inte kan tas i *beslag*. Däremot kan informationsbärare såsom datorer, hårddiskar och mobiltelefoner tas i beslag i syfte att säkra data som finns sparad på enheten. Precis som i andra typer av ärenden

⁹⁹ NOIK är en förkortning för allmänt tillgängliga "nummeroberoende interpersonella kommunikationstjänster".

[REDACTED]

kan det därför bli aktuellt att fatta beslut om *husrannsakan* för att kunna ta egendom i beslag.

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted footnote]

EIO, MLA och voluntary disclosure

Inhämtning av information som finns hos externa aktörer utomlands sker enligt huvudregeln genom att en EIO eller MLA skickas till det land där den aktuella aktören finns.

I förhållande till USA gäller dock ett undantag då det enligt landets lagstiftning finns möjlighet för företag att lämna ut information på frivillig basis, s.k. *voluntary disclosure*. Detta innebär att det är tillåtet att ta direkt kontakt med en amerikansk aktör för utfående av abonnentuppgifter och registreringsinformation. Det ska dock påpekas att det är frivilligt för en aktör att lämna ut uppgifter som begärs med stöd av voluntary disclosure. Vill aktören inte lämna ut uppgifterna återstår det för åklagaren att begära ut uppgifterna med hjälp av en MLA.

Det är inte möjligt att få ut innehåll ("content") i form av konversationer och skickade bildfiler med stöd av voluntary disclosure. Är det innehållet som efterfrågas är åklagaren således hänvisad till att skicka en MLA till USA.

Även vissa andra länder godtar att svenska myndigheter tar direktkontakt med företag i det aktuella landet för att inhämta information och uppgifter. Närmare information om vilka dessa länder är samt vilken information som går att få ut finns på ämnessidan It och brott på Rånet.¹⁰²

För närmare vägledning om EIO och MLA i dessa ärenden – se RÄV 2022:7 *Europeisk utredningsorder* respektive RÄV 2022:9 *Internationell rättslig hjälp i brottmål*.

Bevarandeföreläggande (frysning) utomlands

Med hänsyn till att det regelmässigt tar lång tid att få svar på en MLA eller EIO bör åklagare överväga att utfärda ett bevarandeföreläggande enligt 27 kap. 16 § RB. Det finns annars risk att informationen förändras eller raderas innan begäran/ordern hunnit bli behandlad då utländska företag inte alltid har någon skyldighet att spara information.

Föreläggandet innebär att innehavaren av den elektroniska informationen "fryser" informationen under viss tid, max i 90 dagar, så att svenska brottsbekämpande myndigheter får tid att hämta in den. Tiden räknas från den tidpunkt då åtgärden verkställs i den andra medlemsstaten. Vid behov finns möjlighet att förlänga frysningsbegäran med ytterligare 90 dagar.¹⁰³ Frysningen innebär att en ögonblicksbild över det aktuella kontot/hemsidan sparas så att den information som fanns vid frysningstidpunkten inte för-

¹⁰² Se bl.a. Faktablad från UC, maj 2025 *Direktkontakt med företag i andra länder*.

¹⁰³ 27 kap. 16 § 2 och 3 st. RB.

ändras. Information som eventuellt tillkommit, försvunnit eller på annat sätt förändrats efter frysningsstillfället kommer således inte att framgå.

Föreläggandet ska avse en viss uppgift som finns lagrad i elektronisk form – exempelvis en bild, innehållet i ett meddelande eller uppgift om ett meddelandes ursprung och adressat. För att ett bevarandeföreläggande ska bli aktuellt krävs att uppgiften som ska bevaras ska antas ha betydelse för utredningen om brottet.

Formaliakraven för ett bevarandeföreläggande varierar beroende på vilket land som är mottagare. Om det är fråga om ett föreläggande till ett annat europeiskt land som tillträtt EIO-samarbetet ska en EIO utfärdas.¹⁰⁴ Detta gäller oavsett om det mottagande landet tillträtt Budapestkonventionen. Om det finns behov av att begäran hemlighålls bör detta anges.¹⁰⁵

För närmare vägledning gällande bevarandeföreläggande utomlands – se bl.a. Åklagarmyndighetens ämnessida "It och brott".

Bevarandeföreläggande inom Sverige

Ett bevarandeföreläggande kan även vid behov riktas mot svenska aktörer. Föreläggandet kan riktas mot vem som helst som inte är misstänkt eller närstående till misstänkt och beslutas av förundersökningsledaren.¹⁰⁶ Ett bevarandeföreläggande som riktas mot någon i Sverige kan kombineras med ett yppandeförbud med stöd av 27 kap. 16 a § 2 st. RB.

Ett beslut om bevarandeföreläggande fattas i HTM-Cåbra. Notera att ett bevarandeföreläggande inte betyder att uppgifter ska lämnas ut. För att få ut de bevarade uppgifterna gäller vanliga regler om bevisinhämtning. Vid behov kan således tvångsmedel användas.

It-forensiska analyser

Efter att lagringsmedia säkrats bör innehållet analyseras och redovisas i ett it-forensiskt analysprotokoll.

¹⁰⁴ 1 kap. 4 § 4 p. lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder.

¹⁰⁵ Det ska dock noteras att det inte är möjligt att ålägga en utländsk informationsinnehavare yppandeförbud.

¹⁰⁶ 27 kap. 16 § RB respektive 9 kap. 4 § LEK.

[REDACTED]

[REDACTED]

Omfattar utredningen en större mängd beslag bör en dialog föras med it-forensik om lämplig prioriteringsordning för att få de bästa förutsättningarna för att så snart som möjligt komma vidare i utredningen.

Ytterligare information om innehåll it-forensiska analysprotokoll finns i RÄV 2023:5 *Barnpornografi – ett metodstöd*.

Analys av övergreppsmaterial

Analys av övergreppsmaterialet har två syften. Syftet är dels att identifiera parterna i materialet, dels att kategorisera materialet.

Analysen utförs av särskilt utbildad polispersonal som beskriver det visuella innehållet i övergreppsmaterialet i ett standardiserat analysprotokoll avseende övergreppsmaterial.

Analysprotokollet innehåller således endast uppgifter om materialets innehåll och mängd – närmare information om filernas tekniska innehåll och användarens hantering av desamma framgår av det it-forensiska protokollet. Protokollen kompletterar därigenom varandra för att ge en helhetsbild av den digitala bevisningen i denna del.

Närmare information om analysprotokollets innehåll och utformning – se RÄV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*.

2.5.4 Ekonomiska spår och bevisning

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

2.5.4.1 Finansiella utredningar

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Metod

Åklagarmyndigheten har tillsammans med andra berörda myndigheter tagit fram ett gemensamt metodstöd för finansiella utredningar.¹⁰⁷ Metodstödet beskriver utförligt hur arbetet med den finansiella utredningen bedrivs i förundersökningens olika skeden och hur finansiella data kan inhämtas.

[REDACTED]

Tidpunkt

Åklagaren bör så tidigt som möjligt ta ställning till om en finansiell utredning ska genomföras och ge direktiv om detta. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Säkrande av skadestånd

En förutsättning för att yrka på kvarstad avseende viss säkrad egendom är att målsäganden anmält ett enskilt anspråk till åklagaren.¹⁰⁸ När en finansiell utredning visar att det finns tillgångar som kan tas i förvar är det därför viktigt att omedelbart efterfråga om en sådan anmälan kommer att göras och med vilket belopp.

2.5.4.2 Bevisinhämtning och säkrande av tillgångar i Sverige

I regel utgår den finansiella analysen inledningsvis från kontoutdrag. Informationen från utdragen leder sedan vidare till andra myndigheter eller privata aktörer som kan ha ytterligare eller kompletterande uppgifter. Information kan även komma från spaningsinsatser eller genom underrättelseinformation från Finanspolisen.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

För det fall att tillgångar påträffas i Sverige kan de säkras. För närmare vägledning vad gäller tvångsmedelsbeslut för säkring av tillgångar hänvisas till Räv 2024:7 *Brottsvinster och oförklarade tillgångar*.

¹⁰⁸ 26 kap. 2 § 3 st. RB.

[REDACTED]

2.5.4.3 *Bevisinhämtning och säkrande av tillgångar i utlandet*

Finns uppgiftsinnehavaren i utlandet måste som utgångspunkt en MLA eller EIO utfärdas för att uppgiften ska kunna inhämtas.

När en tillgång påträffas utomlands kan åklagaren använda sig av frysning¹¹¹ eller MLA för att säkra tillgången. Inom EU finns särskilda nationella enheter, Asset Recovery Offices (ARO) för operativt internationellt samarbete med att återföra brottsvinster och bekämpa penningtvätt. Nätverket CARIN är ett informellt nätverk för utbyte av underrättelseinformation avseende kriminellas tillgångar.

För närmare beskrivning av säkrandet av tillgångar i utlandet – se RÄV 2024:7 *Brottsvinster och oförklarade tillgångar*.

2.5.4.4 *Kryptovaluta*

Kryptovaluta är ett betalningsmedel som genom sin konstruktion skyddar användarens identitet och försvårar spårningen av tillgångar. Det finns en mängd olika företag som erbjuder tjänster avseende kryptovaluta – plånbokstjänster, växlingsplattformar samt kort- eller betaltjänstföretag – som tar emot insättningar i kryptovaluta och förmedlar betalningar i traditionell valuta. Många av dessa kryptoaktörer omfattas av administrativ penningtvättslagstiftning i olika länder och samarbetar med rättsliga myndigheter varför information av intresse för utredningen kan inhämtas från företagen.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

¹¹¹ Inom EU.

3 Förundersökningens avslutande och utformning av stämningsansökan

3.1 Förundersökningens avslutande

Om förundersökningen innefattar flera brott mot samma målsägande finns ofta skäl att överväga att begränsa utredningen avseende de mindre allvarliga brotten.

Tyst förundersökningsbegränsning kan övervägas i en utredning som innefattar oidentifierade offer.

Det finns ett visst begränsat utrymme att i en större utredning fatta ett formellt beslut om förundersökningsbegränsning avseende samtliga misstankar om brott mot ett identifierat offer.

När åtal väcks är utgångspunkten att misstänkts möjligheter att kunna tillvarata sin rätt anses tillgodosedd genom att denne tillsammans med sin försvarare bereds möjlighet att titta på barnförhöret hos polisen.

Under förundersökningen har den misstänkta personen rätt att ta del av övergreppsmaterial. Materialet ska dock inte lämnas ut.

I en större utredning bör åklagaren på ett tidigt stadium ta ställning till förundersökningsprotokollets struktur.

3.1.1 Förundersökningen läggs ned

För närmare vägledning gällande beslutsmotiveringar och åtgärder i övrigt när en förundersökning läggs ned – se RÄV 2024:9 *Sexualbrott (del 1) Sexualbrott mot vuxna – ett metodstöd*, avsnitt 16.1.

3.1.2 Förundersökningsbegränsning

Sexualbrott mot barn skiljer sig från många andra typer av brottslighet då målsägandeperspektivet väger mycket tungt samtidigt som utredningarna kan vara mycket omfattande, såväl sett till antalet utsatta barn som sett till antalet brott. Detta ställer inte sällan åklagaren inför svåra avvägningar när det gäller vilken omfattning som utredningen ska ha.

Utredningen har normalt bara en misstänkt. Svårigheterna ligger framförallt i kollisionen mellan å ena sidan de enskilda målsägandenas intresse att deras sak utreds och lagförs och, å den andra, intresset av att rimligt fort komma till åtal, dom och verkställighet av straff. Även samhället har naturligtvis ett

starkt intresse av att dessa allvarliga brott utreds och lagförs, men samhället har också ett ansvar att effektivt ta sig an andra ärenden av liknande slag där gärningsmän löpande utsätter nya barn för allvarliga brott.¹¹²

Enligt gällande rätt finns det ett betydande utrymme för förundersökningsbegränsning i utredningar som avser upprepade gärningar av likartat slag under förutsättning att begränsningen av förundersökningen inte strider mot något väsentligt allmänt eller enskilt intresse.¹¹³ Målet är en i helhetshänsesende godtagbar påföljd och att åtalet omfattar ett representativt urval av brott som belyser brottslighetens art och systematiska karaktär.

Närmare riktlinjer med vägledning för åklagarnas tillämpning av reglerna på området finns i Riksåklagarens riktlinjer.¹¹⁴ Av riktlinjerna framgår att ställningstagandet till förundersökningsbegränsning oftast utgår från proportionalitet mellan brott och förväntade påföljder samt resonemang om effektiv resursanvändning.

3.1.2.1 *Flera brott mot samma målsägande*

Av Riksåklagarens riktlinjer framgår att den grova kränkningen av målsägandens integritet, som bl.a. sexualbrott mot barn innebär, i sig kan motivera att åtal bör väckas. Detta hindrar emellertid inte ett begränsningsbeslut av några misstankar vid många integritetskränkande brott mot samma målsägande. Om en och samma gärningsperson har utsatt samma målsägande för en lång rad sexualbrott bör det väsentliga enskilda intresset således ansett tillgodosett genom lagföring av ett representativt urval av gärningar.¹¹⁵

Sammanfattningsvis innebär detta att om utredningen utöver allvarligare brott även innefattar återkommande sexuella ofredanden (mot barn) eller försöksbrott mot samma målsägande så finns ofta skäl att överväga att begränsa utredningen avseende de mindre allvarliga brotten. Riktlinjerna innebär även att det kan finnas utrymme att i vissa fall överväga begränsningsbeslut av mer allvarliga gärningar i en räkka av allvarliga gärningar riktade mot samma målsägande.

3.1.2.2 *Flera brott mot olika målsägande*

Det är inte ovanligt att det i en pågående förundersökning om sexualbrott mot barn framkommer information som ger upphov till nya misstankar och som leder till identifiering av fler målsägande. Det gäller inte minst vid ut-

¹¹² Se bl.a. Trygghetsberedningens delbetänkande *Vägar till ett tryggare samhälle* (SOU 2021:85) avsnitt 8.7 där utredningen diskuterar de växande utmaningarna med att leva upp till samhällets förväntansbild om att ettvarrt brottsoffer ska få upprättelse genom att gärningsmannen blir dömd för brottet.

¹¹³ Se 23 kap. 4 a § 1 st. 2 p. RB som hänvisar till 20 kap. 7 § 1 st. 3 p. RB.

¹¹⁴ RÅR 2021:1 *Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse*.

¹¹⁵ RÅR 2021:1 avsnitt 4.1.2

redning av sexuella övergrepp mot barn över internet, där analyser av tillkommande lagrings- och kommunikationsenheter, chattforum etc. kan upp- enbara nya sjok av systematisk brottslighet från gärningspersonens sida. På detta sätt kan en utredning snabbt växa sig ohanterligt stor.

Det finns i dagsläget¹¹⁶ inga regler som ger uttryckligt stöd för att koncent- rera en sådan utredning till ett urval av brottsoffer. De uttalanden som finns talar närmast för att det vid allvarliga sexualbrott (mot barn) föreligger ett väsentligt enskilt intresse som hindrar ett sådant beslut.¹¹⁷ Uttalandena har dock gjorts i en tid då det inte var möjligt att över en begränsad tid begå en lång rad allvarliga sexualbrott mot barn mot en bred krets av målsägande.

Tyst förundersökningsbegränsning (oidentifierade offer)

Den intressekollision i stora utredningar som beskrivits i inledningen av av- snittet måste på något sätt hanteras. Det har inte sällan skett genom att åklagaren på förhand beslutat att ytterligare utredningsåtgärder inte ska vidtas i en viss riktning ("*tyst förundersökningsbegränsning*"), en åtgärd som också förekommer i ärenden vid andra brottstyper där ärendets potentiella brottsmisstankar är mycket stort.

Som exempel på tyst förundersökningsbegränsning vid utredning av sexual- brott mot barn kan nämnas en utredning där den misstänkta personen blockerat flera namn i en kontaktlista varav de flesta kunde antas vara barn. Åklagaren beslutade då att utredningsåtgärder endast skulle vidtas avseende de blockerade kontakterna i kontaktlistan med motiveringen att det, mot bakgrund av omständigheterna i det aktuella fallet, var större sannolikhet att brott begåtts mot dem. Ett annat typexempel är ärenden där åklagare be- slutat att inte lägga utredningsresurser på att identifiera kontakter som den misstänkta personen inte upprätthållit aktivt under de senaste åren. Båda exemplen rör stora utredningar där behovet av att styra resursanvändningen varit avgörande för att kunna slutföra utredningen inom rimlig tid.

Utvecklingscentrum menar att det även fortsatt är nödvändigt att i svällande utredningar på detta sätt sätta upp gränser för vilka utredningsåtgärder som ska vidtas, även om det innebär en risk för att ytterligare brott och målsäg- ande inte kommer att identifieras. Det är dock angeläget att åklagaren då baserar sin avgränsning på omständigheter som kan antas fånga det som är mest straffvärt. Avgränsningen och skälen för den bör framgå av ärendet.

Den tysta förundersökningsbegränsningen handlar således om att sätta upp gränser för ansträngningarna att hitta nya brott och brottsoffer i en redan omfattande utredning. Omständigheterna i utredningen bör vidare vara så- dana att de talar för att prognosen för att ha framgång med identifieringen av nya brottsoffer inte bedöms som särskilt stor utan användning av stora

¹¹⁶ Hösten 2024.

¹¹⁷ Se bl.a. prop. 1983/84:3 s. 23 f. och 52.

resurser och/eller att risken för att offren utsatts för allvarliga sexualbrott inte är påtaglig.

Formellt beslut om förundersökningsbegränsning (identifierade offer)

Även då utredningen har identifierat ett barn som har utsatts för ett sexualbrott bör det finnas ett litet utrymme att begränsa utredningen, och då genom ett formellt beslut om förundersökningsbegränsning. Det är dock förenat med tydliga förbehåll.

Som redan har berörts är det inslaget av ett väsentligt enskilt intresse som vid sexualbrott mot barn hindrar ett i övrigt motiverat beslut om förundersökningsbegränsning. Vid bedömningen av om det föreligger något väsentligt enskilt intresse bör hela brottsofferperspektivet beaktas. Även om utredning och lagföring typiskt sett fyller flera funktioner för målsäganden, har rätten till ekonomisk kompensation med anledning av brottet en särskild betydelse. I den mån målsäganden har möjlighet till kompensation på andra sätt än med stöd av en fällande brottmålsdom, återverkar det på styrkan i det enskilda intresset och lämnar därmed ett visst utrymme för att begränsa utredningen. I samma riktning talar det faktum att de instanser som kan ge olika former av stöd har uppmärksammats på brottet.

Utvecklingscentrums uppfattning är därför att det finns ett utrymme att i en större utredning besluta om förundersökningsbegränsning av brott mot en målsägande som endast utsatts för enstaka mindre allvarliga gärningar, allt under förutsättning att utredningen i denna del drivits så långt att det är klart att barnet har möjlighet att utom rättsprocessen få stöd och ansöka om brottsskadeersättning (se närmare nedan).

Uppdelning av ärendet

Det bör slutligen påpekas att stora och resurskrävande ärenden, där omständigheterna i det enskilda fallet talar *emot* begränsningsbeslut, kan delas upp på ett tidigt stadium. Om det i utredningen t.ex. framkommer misstankar mot andra personer än den som redan är misstänkt kan den delen utredas och lagföras separat, även om det finns ett målsamband.

3.1.2.3 Brottskadeersättning

En målsägande har i vissa fall möjlighet att få brottsskadeersättning trots att denne inte omfattas av ett åtal. En ansökan om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten.¹¹⁸

Av 1 § brottsskadelagen (2014:322) framgår att staten ersätter den som drabbats av skada till följd av brott enligt vad som följer av lagen. Enligt 10 § samma lag betalas brottsskadeersättning till den del skadan inte täcks av

¹¹⁸ 21 § brottsskadelagen (2014:322).

annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Om förundersökningen läggs ned ska målsäganden enligt huvudregeln göra en ansökan om ersättning inom tre år från det att nedlägningsbeslutet fattades. Är målsäganden ett barn kan denne dock göra en ansökan fram till den dag hen fyller 21 år.¹¹⁹ Även preskription för ett barns anspråk för brottsskadeersättning infaller tidigast den dag hen fyller 21 år.¹²⁰

Effektivitetsskäl talar för att en förundersökningsbegränsning sker så snart som möjligt. Emellertid förutsätter barnets möjligheter att få stöd och kompenseras utanför rättsprocessen både att barnet har identifierats och informerats om att en förundersökning pågår samt att det i viss mån utretts att barnet blivit utsatt för brott. Ersättning förutsätter som utgångspunkt att den misstänkta personen delgetts misstanke samt att hen *erkänt* eller att det på annat sätt *klart framgår* att denne har begått brottet.¹²¹

Åklagarens nedlägningsgrund kan påverka Brottsoffermyndighetens bedömning. Har förundersökningen lagts ned med motiveringen att gärningspersonen kommer att dömas för annan brottslighet är Brottsoffermyndighetens beslut om ersättning således avhängigt om det kan anses övervägande sannolikt att gärningspersonen begått brottet mot det aktuella barnet. Myndigheten kommer då att inhämta det aktuella förundersökningsmaterialet för att klargöra hur långt brottsbekämpande myndigheter kommit i sin utredning. Även sökanden har möjlighet att lämna in underlag och Brottsoffermyndigheten kan vid behov självständigt komplettera materialet genom att inhämta uppgifter från t.ex. skola, vård och vittnen.

3.1.3 Partsinsyn

Den misstänkta personen och dennes försvarare har med stöd av 23 kap. 18 och 18 a §§ RB rätt till partsinsyn i utredningen.

Rätten att få *papperskopia* eller annan form av kopia av förundersökningsmaterialet uppkommer först sedan *åtal väckts*. När det gäller annat utredningsmaterial än förundersökningsprotokollet har den misstänkta personen inte någon ovillkorlig rätt att få en kopia. Rätten till kopia av detta material kan begränsas med hänsyn till bl.a. risken för att en sekretessbelagd uppgift

¹¹⁹ 15 § 2 st. brottsskadelagen.

¹²⁰ 19 § 2 st. brottsskadelagen.

¹²¹ Närmare om förutsättningar för brottsskadeersättning se Brottsoffermyndighetens digitala referatssamling <https://referatssamling.brottsoffermyndigheten.se/ovrig-information-om-ersattning/sarskilt-om-brottskadeersattning/forutsattningar-for-brottskadeersattning/>. Närmare beskrivning av rekvisitet *klart framgår* se även Brottsoffermyndighetens avgörande i bl.a. ärendena dnr 1240/2010, 595/2014 och 7427/2017.

obehörigen kommer att lämnas vidare eller med hänsyn till materialets karaktär. Detta gäller även för förordnad offentlig försvarare.¹²²

3.1.3.1 Skiva med barnförhör

Ljud- och bildupptagningen skyddas av sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL.

Under pågående förundersökning gäller samma regler för dessa uppgifter som för övriga delar av förundersökningen och det finns ingen ovillkorlig rätt att få ut kopia på en skiva med barnförhör.

När åtal väcks har den misstänkta personen och dennes försvarare en ovillkorlig rätt enligt 23 kap. 21 a § 1 st. RB att få en papperskopia av förundersökningsprotokollet. Bestämmelsen ger dock ingen ovillkorlig rätt att få en kopia av ljud- och bildupptagningen.

Däremot har de i enligt 23 kap. 21 a § 2 st. RB rätt att få en kopia av sidomaterialet i vilket ljud- och bildupptagningen ingår. En sådan kopia behöver dock inte lämnas ut, bl.a. om det finns risk för att sekretessbelagd uppgift obehörigen kommer att lämnas vidare. En sådan risk får typiskt sett anses föreligga såvitt avser elektroniskt material.¹²³

I 10 kap. 3 och 3 a §§ OSL finns ytterligare bestämmelser som reglerar partsinsynen. Målsäganden är ett barn som typiskt sett lämnar sina uppgifter på ett utlämnade sätt. Det är därför av hänsyn till ett enskilt intresse av synnerlig vikt att framförallt bild- men även ljudupptagningen inte röjs.¹²⁴ Upptagningen har inte heller någon betydelse för beslutet i åtalsfrågan eftersom det i förundersökningsprotokollet finns en utskrift av upptagningen.¹²⁵ Skivan behöver därför inte lämnas ut utan utgångspunkten bör vara att misstänkts möjligheter att kunna tillvarata sin rätt kan tillgodoses genom att hen och dennes försvarare bereds möjlighet att titta på förhöret hos polisen.

Om försvararen inte låter sig nöjas med detta kvarstår möjligheten att lämna ut förhöret till försvararen med förbehåll enligt 23 kap. 21 a § 3 st. RB. Förbehållet kan innehålla t.ex. följande begränsningar:

Du bereds möjlighet att med nedanstående förbehåll ta del av en kopia av upptagningen (jämför 23 kap. 21 a § 3 st. rättegångsbalken och 10 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen).

Upptagningen får inte kopieras, avbildas eller spridas på annat sätt.

Upptagningen får endast hanteras av dig.

Den misstänkte får ta del av upptagningen endast tillsammans med dig.

¹²² 23 kap. 21 a § RB. Se även RåV 2022:26 *Den misstänktes rätt till insyn i en brottsutredning*.

¹²³ Prop. 2016/17:68 s. 109 f.

¹²⁴ Jfr 10 kap. 3 § 1 st. OSL.

¹²⁵ Jfr 10 kap. 3 a § OSL.

Upptagningen ska återlämnas till Polismyndigheten när ärendet avslutas, dvs. när förundersökningen läggs ned, negativt åtalsbeslut fattas eller när lagakraftvunnen dom föreligger.

Ett förbehåll inskränker mottagarens rätt att förfoga över materialet och ålägger mottagaren tystnadsplikt. Den som inte följer villkoren i förbehållet utan sprider uppgifterna kan straffas för brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § BrB.¹²⁶

Den misstänkta personen och dennes försvarare har enligt 23 kap. 21 d § RB rätt att anmäla beslutet till tingsrätten då det innebär en begränsning i användandet av det material de fått insyn i. En fullföljdshänvisning till 23 kap. 19 § RB ska därför ingå i beslutet.

3.1.3.2 Övergreppsmaterial

Dokumentation av sexuella övergrepp mot barn är ofta att bedöma som barnpornografi. Sådant material omfattas regelmässigt av sekretess enligt 18 kap. 15 § OSL.

I enlighet med regleringen gällande partsinsyn har den misstänkta personen och dennes försvarare rätt att ta del av övergreppsmaterialet under förundersökningen. Materialet ska dock inte lämnas ut.

Då övergreppsmaterialet aldrig bör ingå i förundersökningsprotokollet föreligger ingen ovillkorlig rätt till kopia när åtal väcks.

Eftersom övergreppsmaterialet i sig är brottsligt att inneha och sprida bör en kopia på materialet inte heller lämnas ut med förbehåll. En begäran om att utfå en sådan kopia bör därför avslås enligt 23 kap. 21 a § 2 st. RB.

För närmare vägledning gällande sekretess och partsinsyn i mål om ansvar för barnpornografibrott – se Räv 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*, avsnitt 2.7.

3.1.4 Förundersökningsprotokollet

Bedömningen av vad som ska ingå i förundersökningsprotokollet är av central betydelse för en rättvis rättegång och ställer stora krav på åklagarens objektivitet. Inte bara det material som ur ett åklagarperspektiv kan sägas vara av direkt betydelse för målet ska finnas med, utan även sådant material som kan vara av betydelse för den misstänkta personen och dennes försvar ska ingå.

¹²⁶ Se Advokatsamfundets Disciplinnämnds beslut 23/0794. En offentlig försvarare återlämnade inte usb-stickor denne mottagit med förbehåll utan destruerade dem på egen hand. Nämnden uttalade att advokaten genom att agera på sätt som skett åsidosatt sina plikter som advokat. Utöver uttalandet föranledde anmälan ingen åtgärd.

Vilka uppgifter ett förundersökningsprotokoll ska innehålla framgår av 20 § FuK.

När det gäller utredningar avseende sexuella övergrepp mot barn kan därutöver följande särskilt noteras.

- Av förundersökningsprotokollet ska det tydligt framgå att den misstänkta personen och dennes försvarare erbjudits att ta del av **inspelade barnförhör** i sin helhet, om och i så fall när så skett samt om de haft någon erinran mot de barnförhör som hållits. Det ska även framgå att de erbjudits möjlighet att påkalla nytt förhör med målsäganden för att ställa eventuella kompletterande frågor.¹²⁷
- Det råder stark presumtion för att **övergreppsmaterial** omfattas av sekretess och materialet är brottsligt att inneha.¹²⁸ Övergreppsmaterial bör därför inte ingå i förundersökningsprotokollet utan hanteras som sidomaterial. Eventuellt övergreppsmaterial som av olika anledningar måste ingå i protokollet ska maskas. Den misstänkta personen och dennes försvarare ska vidare senast under slutdelgivningen ha erbjudits tillfälle att få ta del av relevant övergreppsmaterial.¹²⁹ En notering om så skett eller om part avböjt bör framgå av förundersökningsprotokollet.
- Det ska även särskilt uppmärksammas att sekretessen för **uppgifter som kan leda till att målsäganden identifieras** ska bestå även efter att åtal väckts. Förundersökningsprotokollet bör förses med en markering om detta.
- Har **hemliga tvångsmedel** använts finns en protokollär skyldighet att i förundersökningsprotokollet ange vilka typer av hemliga tvångsmedel som använts i förundersökningen mot vilka i protokollet förekommande misstänkta personer.¹³⁰ Informationen kan lämpligen antecknas på framsidan av förundersökningsprotokollet.

Närmare vägledning gällande vad som ska tas in i ett förundersökningsprotokoll för att tillvarata den misstänkta personens rätt till partsinsyn finns i RåV 2022:26 *Den misstänktes rätt till insyn i en brottsutredning*.

3.1.4.1 Förundersökningsprotokollets struktur

Förundersökningar avseende sexuella övergrepp mot barn kan bli mycket omfattande, i synnerhet om misstankarna avser flera målsägande och/eller

¹²⁷ Se bl.a. JK:s beslut den 9 februari 2024 dnr 2022/2770 där JK uttalar att ett avgörande som innefattat en process som möjliggjort för den tilltalade att få ställa frågor till barnet inte anses utgöra en kränkning av rätten till en rättvis rättegång enligt art. 6 EKMR.

¹²⁸ 18 kap. 15 § OSL.

¹²⁹ Se RåV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*.

¹³⁰ 20 § FuK. Den protokollära skyldigheten är helt skild från underrättelse-skyldigheten enligt 27 kap. 31–33 §§ RV och 28 § HDA-lagen.

brottsligheten skett under en längre tidsperiod. Det är därför viktigt att på ett tidigt stadium i utredningen planera för hur materialet ska presenteras.

Protokollet bör i första hand utformas så att det är lätt att hitta i materialet och att det är så enkelt som möjligt för domstolen och parterna att förstå sammanhang och systematik.

Avser utredningen *flera målsägande* kan översiktligheten underlättas genom att dela upp förundersökningen i huvudprotokoll och tilläggsprotokoll eller bilagor. Uppgifter som är av generell relevans för utredningen kan därmed ingå i huvudprotokollet – medan uppgifter som endast är av intresse för gärningar mot enskilda målsägande kan ingå i separata tilläggsprotokoll.

En indelning där utredningen avseende varje målsägande presenteras i separata tilläggsprotokoll kan även vara av värde för att begränsa målsägandenas möjlighet till insyn i de delar som inte rör dem själva. En rekommendation vid en sådan uppdelning är att systematisera protokollen och bilagorna i färg- eller nummerserier.

3.1.4.2 *Sekretessbelagda bilagor*

Finns det skäl att tro att det kommer att finnas ett intresse från allmänheten och massmedia om att få ta del av förundersökningen kan det vara lämpligt att redan från början om möjligt lägga uppgifter som omfattas av sekretess i en särskild bilaga. Finns det tilläggsprotokoll uppdelade efter olika målsägande kan varje tilläggsprotokoll kompletteras med en sådan bilaga.

Framställs en begäran om att få ta del av förundersökningsprotokollet innebär det att materialet måste sekretessprövas. Resulterar prövningen i att den som framställt begäran har rätt att ta del av uppgifterna kan en praktisk lösning vara att låta denne ta del av uppgifterna hos polisen med förbehåll om att inte kopiera, duplicera eller på annat sätt föra ut uppgifter som omfattas av sekretess.

3.2 Utformning av stämningsansökan

Domstolen är bunden av åklagarens gärningsbeskrivning.

Domstolen är inte bunden av hur åklagaren valt att rubricera det påstådda brottet och inte heller av den lagparagraf som åklagaren angett.

I åtal om sexualbrott mot barn kan det ibland finnas skäl att ange gärningspåståenden eller yrkanden i andra hand.

Försvårande omständigheter bör anges och åberopas i stämningsansökan.

Stämningsansökan kan utformas och delas upp på olika sätt, i synnerhet om åtalet omfattar flera målsägande.

I mål om sexualbrott mot barn omfattas uppgifter om målsägandens identitet som utgångspunkt av sekretess. I vissa fall kan det även föreligga skäl att sekretessbelägga delar av gärningsbeskrivningen.

3.2.1 Gärningsbeskrivningen

Åtal om sexualbrott mot barn aktualiserar inte sällan komplicerade frågeställningar kring gärningarnas rubricering. Detta beror bl.a. på att tillämpningsområdet för de olika straffbestämmelserna i viss utsträckning överlappar varandra. Rubriceringen är dessutom avhängig den tilltalades uppsåt i förhållande till barnets ålder.

Vid åtal om sexualbrott mot barn bör åklagaren därför överväga om det finns behov av yrkanden i andra hand och i så fall kontrollera att samtliga rekvisit täcks in av gärningsbeskrivningen.

Skäl att överväga ett yrkande i andra hand kan föreligga för att säkerställa att den tilltalade döms till ansvar oavsett om tvistiga objektiva eller subjektiva rekvisit i slutändan kan styrkas. Så kan vara fallet t.ex. om den misstänkta personen under förundersökningen endast medgett delar av händelseförloppet, om rubriceringen är avhängig bedömningen av hur allvarlig den sexuella kränkningen till följd av gärningen varit, om det subjektiva överskottsrekvisitet vid försöksbrott bestridits eller om det i övrigt av praxis och förarbeten inte klart framgår hur en viss typ av gärning ska rubriceras. Vidare kan yrkanden i andra hand för ansvar enligt bestämmelserna om sexualbrott mot vuxna målsägande vara påkallade om misstänkt bestrider uppsåt i förhållande till målsägandens ålder vid gärningstillfället.

Exempel på yrkanden i andra hand som kan aktualiseras är:

- Våldtäkt mot barn *i andra hand* sexuellt övergrepp mot barn.
- Våldtäkt mot barn *i andra hand* sexuellt utnyttjande av barn.
- Våldtäkt mot barn *i andra hand* utnyttjande av barn för köp av sexuell handling.

- Sexuellt övergrepp mot barn *i andra hand* sexuellt ofredande mot barn.
- Försök till våldtäkt mot barn *i andra hand* utnyttjande av barn för sexuell posering.
- Försökt till utnyttjande av barn för sexuell posering *i andra hand* sexuellt ofredande mot barn.

Av 30 kap. 3 § andra meningen RB framgår att domstolen inte, så som är fallet med gärningsbeskrivningen, är bunden av de rättsliga beteckningar eller lagrum som åklagaren angett. Åklagaren är därmed inte skyldig att skriva alternativa lagrum i stämningsansökan utan det är tillräckligt att frågan lyfts muntligen vid huvudförhandlingen. Vilka rubriceringar som gärningsbeskrivningen aktualiserar måste dock tydligt klargöras och det är mest ändamålsenligt att detta görs så tidigt i processen som möjligt. Utgångspunkten är vidare att det är åklagaren som väcker frågan, även om det inte är uteslutet att domstolen kan göra detta *ex officio*.

I NJA 2023 s. 869 undanröjde Högsta domstolen hovrättens dom och återförvisade målet till hovrätten för fortsatt handläggning (det i media s.k. ”Snippan-målet”). Högsta domstolen förklarade att hovrätten – genom att underlåta att med parterna ta upp och därefter pröva alternativa brottsrubriceringar och lagrum inom ramen för gärningsbeskrivningen – gjort sig skyldig till rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång.

För närmare vägledning gällande rubriceringsfrågor vid åtal om sexualbrott mot barn – se RÄV 2024:9 *Sexualbrott (del 1) Lagstiftnings- och rubriceringsfrågor*, kapitel 5.

3.2.2 Försvårande omständigheter

Om någon av straffskärpningsgrunderna enligt 29 kap. 2 § BrB föreligger **rekommenderar Utvecklingscentrum** att denna uttryckligen anges och åberopas i stämningsansökan.

Det finns i och för sig ingenting som hindrar att domstolen vid straffmätningen beaktar en försvårande omständighet även om åklagaren inte åberopat den i stämningsansökan. Det är dock av värde för den tilltalade, och tydligare för domstolen, om åklagaren redan i stämningsansökan anger om det finns en omständighet som är att anse som försvårande.¹³¹

Se närmare om försvårande omständigheter i RÄV 2024:9 *Sexualbrott (del 1) Lagstiftnings- och rubriceringsfrågor*.

¹³¹ Se bl.a. NJA 2003 s. 486.

3.2.3 Utvisningsyrkande

För vägledning gällande förutsättningar för ett utvisningsyrkande i sexualbrottsmål – se RÄV 2024:10 *Sexualbrott (del 2) Sexualbrott mot vuxna – ett metodstöd*, avsnitt 2.7 och 17.3 samt RÄV 2023:15 *Utvisning*.

3.2.4 En eller flera stämningsansökningar

Stämningsansökningar för sexualbrott mot barn kan utformas på flera olika sätt, i synnerhet om åtalet omfattar flera målsägande.

Ett åtal kan presenteras genom att åklagaren upprättar *separata stämningsansökningar för varje enskild målsägande*. De olika åtalspunkterna kan där- efter utformas så att varje rubricering tilldelas en egen åtalspunkt som inleds med en samlad gärningsbeskrivning och följs av en kronologisk uppställning av de separata gärningarna. Ett alternativ är att varje gärning, som kan inkludera flera rubriceringar i konkurrens, får en egen åtalspunkt och att gärningarna därefter anges i kronologisk ordning.

Ett åtal kan även utformas så att åklagaren upprättar *en gemensam stämningsansökan med en åtalspunkt per målsägande*. Det enskilda gärningspåståendet innefattar då samtliga gärningar som är hänförliga till det aktuella barnet. De olika gärningarna kan vid behov specificeras i underpunkter som följer en kronologisk ordning.

Åtal kan slutligen utformas genom att åklagaren upprättar *en gemensam stämningsansökan med en åtalspunkt per brottsrubricering*. De olika gärningspåståendena kan då omfatta de gärningar som är hänförliga till respektive rubrik. Detta alternativ torde främst aktualiseras i mål med färre målsägande där de åtalade gärningarna inte är så många då utformningen annars kan bli svåröverskådlig.

Även *bevisuppgiften* kan delas upp så att en del avser generell bevisning – t.ex. till styrkande av den tilltalades sexuella tändningsmönster mot barn, modus och/eller it-tekniska kompetens, medan övriga bevisuppgifter knyts till respektive enskilda gärning.¹³²

3.2.5 Sekretess

Sådana uppgifter som kan medföra att målsägandens identitet röjs omfattas vanligtvis av sekretess.¹³³ Målsägandens och eventuella vittnens namn ska i de fall dessa omfattas av sekretess ersättas med en alternativ beteckning i stämningsansökan. De riktiga namnen ska anges i en sekretessbelagd bilaga till stämningsansökan.

¹³² För närmare vägledning avseende vilka olika typer av bevisning som kan aktualiseras i utredningar om sexualbrott mot barn, se ovan under avsnitt 2.5.

¹³³ 35 kap. 1 och 12 §§ OSL.

Att målsägandens namn sekretessbeläggs utesluter inte att det i vissa fall även kan finnas behov av att sekretessbelägga delar av gärningsbeskrivningen. Det kan vara fråga om sådana uppgifter som leder till att målsäganden ändå kan identifieras eller uppgifter som är särskilt känsliga och motiverar att målsäganden genom sekretess skyddas även i förhållande till personer som redan känner till målsägandens identitet.¹³⁴ Enligt JO krävs dock starka skäl för att domstolen ska sekretessbelägga åklagarens gärningsbeskrivning.¹³⁵

För närmare vägledning i frågor som avser sekretess i utredningar om brott mot barn – se RÄV 2023:9 *Brott mot barn*.

För frågor om sekretess i samband med domstolsförhandlingar i mål om sexualbrott mot barn, se avsnitt 4.4 nedan.

3.3 Förverkande

I utredningar om sexuella övergrepp mot barn kan beslagtagna elektronisk lagringsmedia utgöra såväl bevisbeslag som förverkandebeslag.

Förverkandeyrkande kan grundas såväl på 36 kap. BrB som på specialstraffrättsliga bestämmelser.

Påträffat övergreppsmaterial ska som utgångspunkt alltid förverkas – oavsett om det påträffas i digital lagringsmedia eller ej.

3.3.1 Förverkande av elektronisk lagringsmedia

Elektronisk lagringsmedia och digitala enheter ska i vissa fall förverkas även om de inte innehåller övergreppsmaterial.

Förverkande bör bl.a. ske ifall enheten använts som *hjälpmedel* vid den brottsliga gärningen, t.ex. om en mobiltelefon använts vid kommunikation med målsäganden eller medmisstänkt.

Förverkande kan även ske om enheten på grund av sin *särskilda beskaffenhet* och omständigheterna i det aktuella fallet kan befaras komma till brottslig användning. Så kan vara fallet om en mobiltelefon innehåller sådana krypterade kommunikationstjänster eller appar som använts vid brottsligheten.¹³⁶

Förverkande bör i dessa fall i första hand yrkas enligt 36 kap. 9 § BrB eftersom enheten använts som hjälpmedel vid brott och i andra hand med stöd av

¹³⁴ 35 kap. 12 § OSL.

¹³⁵ JO 2005/06 s. 46.

¹³⁶ Se t.ex. Eskilstuna tingsrätts, dom den 8 december 2021, i mål B 233-19, vars domskäl i denna del fastställdes av hovrätten.

36 kap. 12 § BrB då enheten sammantaget kan befaras komma till brottslig användning.

Även *krypterade enheter*, exempelvis datorer, usb-stickor eller externa hårddiskar, som inte kunnat dekrypteras under förundersökningen bör yrkas förverkade på samma grunder om omständigheterna tydligt pekar på att de använts i brottsligheten eller om de på grund av sin särskilda beskaffenhet (krypteringen i sig) och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning, t.ex. för framtida lagring av övergreppsmaterial.¹³⁷

Närmare information om förverkande av beslagtagna elektronisk lagringsmedia finns i RÄV 2022:22 *Beslag och genomsökning på distans*.

3.3.2 Förverkande av övergreppsmaterial

Utgångspunkten är att övergreppsmaterial alltid ska förverkas, oavsett om någon kan dömas för brott.

Om *åtal väcks* bör övergreppsmaterialet i första hand yrkas förverkat med stöd av brottsbalkens regler.

Om *åtal inte väcks*, eller om *åtalet ogillas*, sker förverkande med stöd av lagen (1994:1478) om förverkande av barnpornografi. Denna lag reglerar således att övergreppsmaterialet ska förverkas. Högsta domstolen har dock i rättsfallet NJA 2014 s. 14 funnit att lagen också är tillämplig på alla digitala informationsbärare som innehåller övergreppsmaterial. Hur förverkande ska ske om någon inte är tilltalad för brott regleras i lag (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot.

Förverkande får underlåtas om förverkandet är oskäligt. När förverkandeyrkandet omfattar informationsbäraren ska vid oskälighetsbedömningen prövas om ett sådant förverkande är proportionerligt. Vid den bedömningen ska enligt Högsta domstolen beaktas dels informationsbärarens ekonomiska värde, dels värdet för den enskilde av den övriga information som kan finnas lagrad på enheten.¹³⁸

En fråga som kan aktualiseras är hur åklagaren ska agera när det visar sig att det finns övergreppsmaterial på *barnets* mobiltelefon eller dator. ***Utvecklingscentrums uppfattning*** är att en bedömning av om lagringsmediet ska förverkas i sådana situationer alltid måste göras i det enskilda fallet. Om barnet fått övergreppsmaterialet skickat till sin mobiltelefon som ett led i gärningspersonens plan att förmå barnet att t.ex. posera sexuellt kan det i många fall anses oskäligt att förverka barnets mobiltelefon. En annan sak är att mobiltelefonen

¹³⁷ Se t.ex. Eskilstuna tingsrätt, dom den 8 december 2021, i mål B 233-19 där krypterade enheter förverkades. Hovrätten delade tingsrättens bedömning och fastställde domen i denna del.

¹³⁸ NJA 2014 s. 14.

eller datorn inte bör lämnas ut med övergreppsmaterialet kvar varför det bör föras en dialog med it-forensiker för att hjälpa barnet att på ett så effektivt sätt som möjligt radera övergreppsmaterialet från lagringsmediet.¹³⁹ Då det är mycket osäkert om det är möjligt att radera en fil så fullständigt att den inte går att återskapa bör dock detta tillvägagångssätt inte användas i förhållande till den misstänkta personen.

Det ska slutligen tilläggas att även om barnpornografibrottet inte enbart avser att skydda det skildrade barnet utan också barn i allmänhet anses det barn som skildrats inte begå brott genom att hantera bilder på sig själv.¹⁴⁰ Inga tvångsmedel kan således användas för att förverka sådant material. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan det ändå många gånger vara lämpligt att erbjuda barnet och dess ställföreträdare hjälp med att radera materialet.

Närmare information om förverkande av övergreppsmaterial finns i Räv 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*.

¹³⁹ Jämför RÅ:s svarsskrivelse i ÅM 2012/4312 i Högsta domstolens mål B 355–12.

¹⁴⁰ Prop. 2009/10:70 s. 38 f.

4 Huvudförhandling

4.1 Planering

Stora mål bör föregås av noggrann planering.

Det är särskilt viktigt att föra en dialog med domstolen när ett större ärende är på väg in.

Vid behov kan muntlig förberedelse hållas inför huvudförhandling i såväl tingsrätt som i hovrätt.

Åklagaren bör upprätta förslag till en huvudförhandlingsplan i ärenden som inte är av enklare karaktär.

Behovet av planering av huvudförhandlingen är olika beroende på ärendets storlek och komplexitet. Innehåller målet många gärningar med olika målsägande och omfattande skriftlig bevisning är utgångspunkten att huvudförhandlingen bör föregås av noggrann planering, både internt på kammaren och med berörda externa parter.

4.1.1 Muntlig förberedelse

Är ärendet omfattande och komplext kan det i vissa fall finnas behov av planering inför huvudförhandlingen i *tingsrätten*. Detta kan ske vid en eller flera muntliga förberedelser.¹⁴¹ Om tingsrätten inte självmant tar upp frågan om muntlig förberedelse är det lämpligt att frågan lyfts av åklagaren. Inför sammanträdet bör åklagaren skapa sig en klar bild över hur rättegången bör läggas upp. Ett sammanträde bör inte äga rum förrän det är uppenbart för samtliga inblandade aktörer att ett åtal kommer att väckas.¹⁴²

Syftet med sammanträdet är att säkerställa att huvudförhandlingen kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt med fokus på vad parterna är oense om samt att avhandla praktiska frågor. Det kan t.ex. anses vara till fördel för rättegången att den tilltalades inställning till olika åtalspunkter klargörs och att frågan om hänvisning till viss bevisning, såsom delar av längre chattar, utreds. Sammanträdet ger även domstolen och parterna möjlighet att i samråd planera inför den kommande huvudförhandlingen genom att boka förhandlingsdagar. Är den misstänkta personen häktad berörs också kriminal-vården av planeringen.

¹⁴¹ 45 kap. 13 och 14 §§ RB.

¹⁴² Se Åklagarmyndighetens rapport *Hanteringen av stora och komplicerade ärenden*, (dnr 2015/0514), mars 2016, avsnitt 10.6.

Det finns även möjlighet att hålla planeringsmöte inför förhandlingen i *hovrätten*.¹⁴³ Planeringsmötet i hovrätten syftar bl.a. till att reda ut i vilka avseenden parterna vitsordar sakomständigheter och för att diskutera i vilken utsträckning bevisning kan tas upp genom hänvisning.

4.1.2 Huvudförhandlingsplan

Redan innan kontakter tas med övriga aktörer är det en fördel om åklagaren för egen del formulerar en plan för huvudförhandlingens genomförande. Åklagaren kan därefter lämna in ett förslag till översiktlig förhandlingsplan som rätten utformar närmare.

På samma sätt som när det gäller stämningsansökan finns flera sätt att lägga upp sakframställningen och presentationen av bevisningen (jämför avsnitt 3.2.4). Det kan t.ex. övervägas om sakframställningen ska ske i ett sammanhang, om varje åtalspunkt ska behandlas för sig eller om sakframställningen ska bestå av en generell inledande del och sedan fortsätta i enskilda delar i samband med att de olika åtalspunkterna avhandlas. Det är viktigt att förhandlingsplanen innehåller reservdagar som vid behov kan tas i anspråk.

4.2 Förhör

4.2.1 Förhör med målsäganden

Vägledning och rekommendationer gällande frågor avseende förhör med barn i rätten finns i Räv 2023:9 *Brott mot barn*.¹⁴⁴ När det gäller förhör med barn som är målsägande i sexualbrottsmål kan följande därutöver tilläggas.

Förhör med barn utsatta för sexualbrott kräver noggranna överväganden på grund av brottslighetens känsliga karaktär. Även om ett personligt förhör med barnet i rätten som utgångspunkt höjer bevisvärdet av uppgifterna måste hänsyn tas till hur barnets mående och förmåga att berätta om gärningarna kommer att påverkas av att höras inför domstol. Oavsett barnets ålder vid tidpunkten för förhandlingen är hänsyn till barnets bästa alltid utgångspunkten och vid tveksamhet bör barnets egen inställning till att höras i rätten inhämtas.

Utgångspunkten är att förhör med en *målsägande som inte hunnit fylla 15 år* vid tidpunkten för huvudförhandlingen åberopas genom uppspelning av inspelat videoförhör. Uppspelning av videoförhör med barnet innebär inte en

¹⁴³ 51 kap. 10 § RB. Se Åklagarmyndighetens rapport *Hanteringen av stora och komplicerade ärenden*, (dnr 2015/0514), mars 2016, avsnitt 9.3.

¹⁴⁴ Avsnitt 7.6.

kränkning av rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionens artikel 6.¹⁴⁵

När det gäller *målsägande som är 15 år eller äldre* hörs de normalt personligen i rätten. Hur målsägande mår och kan förväntas klara av att höras personligen i rätten har dock betydelse även när det gäller denna åldersgrupp. Målsäganden kan ställas inför pressande och svåra frågor som riskerar att medföra att barnet kommer att må dåligt på ett sätt som inte är försvarbart. Det är således viktigt att ge domstolen ett bra underlag inför beslutet om det blir aktuellt att åberopa målsägandeförhöret genom uppspelning av videoförhör. Med hänsyn till reglerna om tidiga förhör kan det dessutom även vad gäller barn över 15 år bli aktuellt med uppspelning av videoförhör. I sådana fall blir det normalt sett även aktuellt med tilläggsförhör i rätten.

Om domstolen beslutar att barnet ska höras vid rättegången kan situationen vara sådan att det gått så lång tid mellan brottet och huvudförhandlingen att barnet vuxit och utvecklats både fysiskt och psykiskt. En möjlighet att visa barnets mognad närmare tidpunkten för gärningen kan i sådana fall ibland vara att åberopa en mindre del av det inspelade förhöret. Ett sådant upplägg torde särskilt aktualiseras om den tilltalades uppsåt till barnets ålder vid gärningen är tvistigt.

Hur mycket och vad som ska spelas upp av barnförhöret kan med fördel diskuteras med försvaret.

4.2.2 Förhör med misstänkt

Beroende på ärendets omfattning samt sakframställningens och åtalets upplägg kan förhör med den misstänkta personen antingen hållas i ett sammanhang eller delas upp till att hållas vid flera tillfällen. Omfattar åtalet flera målsägande kan det således ofta vara lämpligt att hålla fortsatt förhör med den misstänkta personen i samband med genomgång av åtalspunkterna mot respektive målsägande.

Om den tilltalade har hög it-kompetens och ärendet är av mer it-komplex natur kan det vidare vara påkallat att den it-forensiker som analyserat digital bevisning i ärendet sitter med under (delar av) förhöret.

4.2.3 Förhör med vittnen

Precis som vid förhöret med den misstänkta personen kan det i mål som avser flera målsägande ofta finnas skäl att höra ett specifikt vittne i samband med att gärningarna som berör brottsligheten mot den målsägande vittnesmålet har betydelse för avhandlas.

¹⁴⁵ Se t.ex. JK:s beslut den 9 februari 2024, dnr 2022/2779.

Om vittnesförhör med den personal vid Polismyndigheten som upprättat analysprotokollet avseende eventuellt övergreppsmaterial åberopas är det ofta lämpligt att förhöret hålls, och synen av materialet genomförs, i samband med eller i direkt efter sakframställningen. Närmare information om rutiner för presentation av övergreppsmaterial i rätten återfinns i RåV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*, avsnitt 4.2.

För närmare vägledning i frågor som avser vittnesförhör med barn under 15 år samt s.k. närstående vittnen – se RåV 2023:9 *Brott mot barn*.¹⁴⁶

4.2.4 Förhör med utländska parter och vittnen

Förhör som hålls i utlandet under förundersökningen bör som utgångspunkt dokumenteras med ljud- och bild oavsett förhörspersonens roll eller ålder.

Är förhörspersonen ett barn under 15 år kan barnförhöret således åberopas som vanligt genom uppspelning av videoförhöret vid huvudförhandlingen. Är den utländska förhörspersonen över 15 år finns därutöver många gånger skäl för åklagaren att överväga att i första hand åberopa förhöret genom uppspelning med hänvisning till reglerna om tidiga förhör.¹⁴⁷

För närmare vägledning om förhör vid huvudförhandling med utländska parter och vittnen – se nedan under avsnitt 5.5.2.

4.3 Skriftlig bevisning och syn

För det fall den skriftliga bevisningen är omfattande bör åklagaren överväga om delar kan åberopas genom hänvisning.

Polisen kan vid behov biträda åklagaren under sakframställningen.

Utgångspunkten är att syn av ett representativt urval av övergreppsmaterial ska ske. I vilken utsträckning övergreppsmaterial ska förevisas beror dock på vad den åberopade bevisningen är tänkt att styrka.

När målet innehåller mycket skriftlig bevisning är det viktigt att åklagaren tagit ställning till när och på vilket sätt bevisningen ska läggas fram. Detta gäller inte minst om bevisningen i stor utsträckning består av ekonomisk och/eller digital bevisning såsom transaktionskedjor, dokumenterade chattar och övergreppsmaterial.

Om utredningen är omfattande eller komplex bör åklagaren ha en dialog med polisens utredare om biträde önskas under sakframställningen. Denna

¹⁴⁶ Avsnitt 7.6 och 7.7.

¹⁴⁷ Se bl.a. 35 kap. 15 § RB.

dialog bör i så fall ske i god tid innan redovisningen av förundersökningsprotokollet.

4.3.1 Presentation av chattar

När bevisningen består av en stor mängd chattloggar kan åklagaren överväga om det är möjligt och i så fall lämpligt att åberopa hela eller delar av bevisningen genom hänvisning enligt 46 kap. 6 § 4 st. RB.

Om rätten beslutar om hänvisning finns inget hinder mot att åklagaren under huvudförhandlingen särskilt pekar på de delar som denna anser viktiga. På så sätt kan man tydliggöra de viktigaste delarna utan att tynga huvudförhandlingen med bevisupptagning som tar lång tid. Det finns heller ingenting som hindrar att åklagaren talar om för domstolen att det är lämpligt att den tagit del av en viss chattlogg inför t.ex. ett visst förhör.

Om bevisningen består av många chattloggar som kopplas till olika målsägande bör åklagaren vid förhandlingen noga tydliggöra vilka chattar som hör till vilken målsägande. För att sätta bevisningen i sitt sammanhang kan det därför ofta vara lämpligt att läsa upp respektive chatt i anslutning till genomgången av den aktuella åtalspunkten.

För att öka förståelsen för innehållet i chattarna kan det ibland finnas behov av att bifoga en "ordlista" till förundersökningsprotokollet med förklaringar till sådana förkortningar och symboler som ofta används i kommunikationen.

4.3.2 Syn av övergreppsmaterial

Övergreppsmaterial upplevs ofta som obehagligt att ta del av och det händer att domstolen ifrågasätter om syn av materialet är nödvändigt. Åklagaren bör därför vara förberedd på frågan och ha klart för sig varför materialet ska föreläggas.

Är materialet dokumentation av genomförda övergrepp mot målsäganden utgör detta som utgångspunkt central bevisning för de åtalade gärningarna. Det finns således mycket sällan skäl att inte åberopa syn av materialet.

Består övergreppsmaterialet av så kallat "kommersiellt material", dvs. material den tilltalade inte haft någon delaktighet i vid framställningen, är utgångspunkten att syn av ett representativt urval av materialet ska ske om åtalet innefattar ansvar för barnpornografibrott. Syftet med synen är bl.a. att domstolen självständigt ska kunna göra en bedömning av straffvärdet.¹⁴⁸

¹⁴⁸ I beslut meddelat den 14 mars 2024 i mål B 7343-23 ändrade Hovrätten för Västra Sverige tingsrättens beslut om att avvisa åberopad syn. Som skäl för beslutet anförde hovrätten att syn av övergreppsmaterialet skulle tillåtas då det ingår i domstolens prövning att avgöra om materialet utgör barnpornografi och om materialet i vissa delar anses vara särskilt hänsynslöst (grovt) eller ej.

Detta är särskilt viktigt om arten på materialet ifrågasätts av den tilltalade.¹⁴⁹ Den fria bevisföringen ger dock möjlighet för åklagaren att välja om syn är påkallad i det enskilda fallet.

För rekommendationer och närmare vägledning gällande om och i vilken utsträckning det är påkallat att åberopa syn av övergreppsmaterial, samt hur detta i så fall bör ske, se RåV 2023:5 *Barnpornografibrott – ett metodstöd*, avsnitt 4.2.

4.4 Sekretess och stängda dörrar

Mål om sexuella övergrepp mot barn innehåller ofta uppgifter som omfattas av sekretess.

När en förhandling har ägt rum inom stängda dörrar bör åklagaren uppmärksamma domstolen på att besluta i domen om att sekretessen ska bestå.

Då mål om sexualbrott mot barn ofta innehåller uppgifter som omfattas av sekretess finns många gånger möjlighet att hålla hela eller delar av en huvudförhandling inom stängda dörrar.

Grunder för att hålla en förhandling inom stängda dörrar finns bl.a. i följande fall:

- I mål om ansvar för sexualbrott (5 kap. 1 § 2 st. RB och 35 kap. 12 § OSL).
- Vid syn av övergreppsmaterial (5 kap. 1 § 2 st. RB samt 18 kap. 15 § och 35 kap. 12 § OSL).
- Vid uppspelning av under förundersökningen inspelat barnförhör (5 kap. 1 § 2 st. RB och 35 kap. 13 a § OSL).
- Vid förhör i domstol med någon som är under 15 år eller lider av en psykisk störning (5 kap. 1 § 3 st. RB).
- Om den tilltalade är under 21 år (27 § 2 st. LUL).

När en förhandling har ägt rum inom stängda dörrar bör åklagaren uppmärksamma domstolen på att besluta i domen om att sekretessen ska bestå.¹⁵⁰ Meddelas inte ett sådant beslut i domen upphör sekretessen för uppgifterna i målet, vilket bl.a. innebär att det saknas förutsättningar för en förhandling inom stängda dörrar i hovrätten.¹⁵¹

¹⁴⁹ Se bl.a. Göta hovrätt, dom den 9 februari 2017, i mål B 2447-16.

¹⁵⁰ 43 kap. 5 § OSL.

¹⁵¹ 5 kap. 1 § RB samt 35 kap. 12 § och 43 kap. 8–9 §§ OSL.

5 Sexualbrott mot barn utomlands

Det är inte ovanligt att utredningar om sexuella övergrepp mot barn innehåller internationella inslag. Det kan handla om att någon av parterna befinner sig utomlands eller att bevisning finns lagrad på servrar i andra länder. I sådana utredningar måste åklagaren ha reglerna och principerna om svensk domsrätt och svensk jurisdiktion i åtanke.

Det utbredda användandet av internet har t.ex. medfört en ny arena för personer med intresse av att begå sexuella övergrepp mot barn. Övergreppen kan begås utan hinder av att barnet befinner sig i ett annat land. Den svenska lagstiftningens konstruktion innebär att det som utgångspunkt inte finns några jurisdiktionsproblem i utredningar om distansövergrepp om gärningspersonen eller barnet sitter bakom ett tangentbord i Sverige.

Svensk jurisdiktion gäller även för gärningar utförda av s.k. ”resande i sexuella övergrepp mot barn”, dvs. för sexualbrott begångna i utlandet av en gärningsperson med anknytning till Sverige mot barn som saknar sådan anknytning. Det förekommer att den misstänkta personen återvänder till Sverige innan lagföring skett. Om inte lagföring kan genomföras i det land brottet begåtts är det nödvändigt att säkerställa att lagföring istället kan ske i Sverige. Vanligtvis handläggs den här typen av ärenden av åklagare på riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (RIO).¹⁵²

I vissa fall kan även brott mot barn som begåtts utomlands vid en tidpunkt då gärningspersonen saknat anknytning till Sverige falla under svensk jurisdiktion.

¹⁵² Gränssnittet mellan allmän kammare och RIO framgår av *Arbetsordning för Åklagarmyndigheten*, bilaga 2.

5.1 Jurisdiktionsfrågor

Svensk domstol är behörig att döma över brott som begåtts i Sverige.

Vid distansövergrepp anses brottet begånget i Sverige om någon av parterna befinner sig här vid tidpunkten för gärningen.

Svensk jurisdiktion finns för gärningar begångna i utlandet av en gärningsperson med svensk anknytning oavsett om barnet är utländskt.

Brott begångna i utlandet mot ett barn med svenskt medborgarskap eller svensk hemvist omfattas av svensk jurisdiktion oavsett om gärningspersonen saknar sådan anknytning.

5.1.1 Brott i Sverige

Svensk domstol är behörig att döma över brott som *begåtts i Sverige*. Enligt 2 kap. 1 § BrB anses ett brott begånget i Sverige bl.a. om den brottsliga handlingen företogs här, om effekten av brottet inträdde här eller, vid försök, om effekten av brottet skulle ha inträtt här.¹⁵³

Sexuella övergrepp mot barn i det *fysiska rummet* anses sammanfattningsvis begångna i Sverige i följande situationer:

- Fullbordat/försök/planering av övergrepp på svenskt territorium.
- Gärningspersonen befinner sig i Sverige och planerar ett övergrepp i utlandet – om förberedelse- eller stämplingshandlingen är vidtagen här så anses brottet vara begånget i Sverige.

Om gärningspersonen befinner sig utomlands när han vidtar förberedelser eller stämplingshandlingar för ett planerat övergrepp mot ett barn i Sverige anses det *inte* vara ett brott begånget i Sverige.¹⁵⁴ Detta utesluter dock inte att jurisdiktion kan föreligga, se nedan.

Distansövergrepp anses sammanfattningsvis begångna i Sverige i följande situationer:

- Gärningspersonen befinner sig i Sverige och genomför ett försök eller fullbordat övergrepp på distans mot ett barn som befinner sig utomlands – brottet anses begånget i Sverige efter gärningsmannen "handlat här".

¹⁵³ Se t.ex. "Den avklippta fotbojan" NJA 2023 s. 956. I målet prövades om svensk domstol var behörig att döma en norsk medborgare för hindrande av elektronisk övervakning, när de åtgärder som han vidtagit för att förhindra övervakningen hade utförts i Norge. HD fann att svensk domstol var behörig eftersom effekten av brottet inträffat i Sverige.

¹⁵⁴ Det föreligger således en skillnad mot situationen vid försöksbrott, se 2 kap. 1 § BrB e contrario.

- Gärningspersonen befinner sig i Sverige och planerar ett övergrepp på distans mot ett barn som befinner sig utomlands – om förberedelse- eller stämplingshandlingen är vidtagen här så anses brottet vara begånget i Sverige.
- Gärningspersonen befinner sig utomlands och genomför ett fullbordat övergrepp på distans mot ett barn som befinner sig i Sverige – brottet anses begånget i Sverige eftersom ”effekten inträdde här”.
- Gärningspersonen befinner sig utomlands och genomför ett försök till övergrepp på distans mot ett barn som befinner sig i Sverige – brottet anses begånget i Sverige eftersom ”effekten enligt brottsplanen sannolikt skulle ha inträtt här”.

Om gärningspersonen befinner sig utomlands när han vidtar förberedelser eller stämplingshandlingar för ett planerat övergrepp mot ett barn i Sverige anses det *inte* vara ett brott begånget i Sverige. Detta utesluter dock inte att jurisdiktion kan föreligga, se nedan.

5.1.2 Brotts utomlands

Svensk jurisdiktion för sexuella övergrepp mot barn begångna i utlandet anses sammanfattningsvis föreligga i följande situationer (jfr 2 kap. 3 § BrB):

- Fullbordat/försök/planering av övergrepp utomlands av svensk medborgare eller person med hemvist i Sverige – svensk jurisdiktion föreligger då brottet anses ha begåtts av svensk gärningsman.¹⁵⁵
- Fullbordat/försök/planering av övergrepp utomlands mot svensk medborgare eller person med hemvist i Sverige – svensk jurisdiktion föreligger då brottet begåtts mot svenskt enskilt intresse (passiva personalitetsprincipen).¹⁵⁶

I vissa fall kan även brott mot barn som begåtts utomlands vid en tidpunkt då gärningspersonen saknat anknytning till Sverige falla under svensk jurisdiktion, t.ex. om gärningspersonen är svensk medborgare när åtal väcks.¹⁵⁷ Svensk jurisdiktion föreligger vidare om gärningspersonen vistas här och det för brottet är föreskrivet fängelse mer än sex månader – vilket är fallet för samtliga sexualbrott mot barn.¹⁵⁸

Närmare vägledning för bedömningen av om svensk jurisdiktion föreligger finns i RÄV 2021:26 2 kap. brottsbalken – *svensk domsrätt och åtalsförordnande*.

¹⁵⁵ 2 kap. 3 § 2 a BrB.

¹⁵⁶ 2 kap. 3 § 3 a BrB.

¹⁵⁷ 2 kap. 3 § 2 a BrB.

¹⁵⁸ 2 kap. 3 § 2 b BrB. Se bl.a. ÅM 2017/7360. I ärendet var det fråga om en gärning (våldtäkt mot barn) som ägt rum innan den misstänkta personen hade någon anknytning till Sverige.

5.2 Dubbel straffbarhet

Enligt huvudregeln föreligger ett krav på dubbel straffbarhet om en gärning har begåtts utomlands.

De flesta fullbordade och försök till sexualbrott mot barn är dock undantagna kravet på dubbel straffbarhet.

Är ett brott begånget utomlands av en svensk gärningsman eller mot en svensk målsägande uppställs enligt huvudregeln ett krav på dubbel straffbarhet för att svensk domsrätt ska finnas.¹⁵⁹ Om brott begåtts utomlands behöver åklagaren således i många fall få tillgång till utländsk strafflagstiftning, inklusive preskriptionsbestämmelser, eftersom det åligger åklagaren att framlägga bevisning om att dubbel straffbarhet föreligger.

De flesta sexualbrott mot barn är emellertid enligt paragrafens fjärde stycke undantagna kravet på dubbel straffbarhet. För dessa brott finns heller inga begränsningar till det straff som är stadgat för gärningen enligt den lag som gäller på gärningsorten.

Beträffande sexuella övergrepp mot barn gäller sammanfattningsvis följande:

- Krav på dubbel straffbarhet finns ej för fullbordade eller för försök till de flesta typer av sexualbrott mot barn (2 kap. 5 § 2 st. 4 c BrB). Det bör dock uppmärksammas att vissa mindre allvarliga sexualbrott kräver dubbel straffbarhet.
- Krav på dubbel straffbarhet finns dock för förberedelse och stämpling till sådana brott (2 kap. 5 § 2 st. 4 c BrB e contrario).

Det bör betonas att undantaget från kravet på dubbel straffbarhet inte medför några undantag från kraven på jurisdiktion eller åtalsförordnande (vad gäller åtalsförordnande – se nedan under avsnitt 5.5.1).

5.3 Inledande av förundersökning i Sverige

Förundersökning bör inledas om svensk jurisdiktion föreligger.

Föreligger svensk jurisdiktion bör förundersökning inledas, trots att det misstänkta brottet begåtts utom riket och att en förundersökning redan kan pågå i ett annat land. Sannolikheten för att ett åtalsförordnande kommer att meddelas bör dock beaktas innan beslut fattas (se nedan under avsnitt 5.5.1). Den svenska förundersökningen bedrivs i förekommande fall parallellt med brottsutredningen i det andra landet.

¹⁵⁹ 2 kap. 5 § BrB.

Enligt 2 kap. 9 § BrB utgör en utländsk dom i vissa fall hinder mot lagföring i Sverige för samma gärning (*ne bis in idem*). Åklagaren bör därför genom kontakter med det andra landet löpande följa upp om den utländska förundersökningen avslutats genom lagföring.

5.4 Förundersökningsåtgärder

Åklagaren bör som huvudregel inte avstå från att vidta påkallade förundersökningsåtgärder enbart på grund av att dessa måste utföras i utlandet.

Barnets bästa enligt artikel 3 och barnets rätt att komma till tals enligt artikel 12 barnkonventionen ska särskilt beaktas vid bedömningen av om ett barnförhör ska genomföras utomlands.

Förhör som hålls i utlandet bör som utgångspunkt dokumenteras med ljud- och bild oavsett förhörspersonens roll eller ålder.

Det som skiljer rättegångsförfarandet åt i mål om sexualbrott mot barn med internationell koppling avser framförallt hur den muntliga bevisningen åberopas.

Åberopas förhör som genomförts utomlands genom videouppspelning är det av särskild vikt att åklagaren under förundersökningen försäkrat sig om att samtliga relevanta frågor blivit ställda och att den misstänkta personen beretts tillfälle att ställa frågor.

5.4.1 Utredningsåtgärder

Samma utredningsåtgärder som normalt är aktuella ska vidtas i ärenden som har en internationell koppling. Det är viktigt att inte avstå från utredningsåtgärder utomlands enbart på grund av att t.ex. förhör, informationsinhämtning eller tvångsmedel måste vidtas där. Ansökningar som avser att förundersökningsåtgärder ska vidtas i ett annat land bör göras så snart som möjligt då processen kan förväntas ta tid.¹⁶⁰ Även ansökningar om att få ta del av uppgifter från utländska brottsutredningar som kan vara av intresse i den svenska utredningen bör göras omgående.

Skyndsamhetskravet i 2 a § FuK gäller även när brottet begåtts eller part befinner sig utomlands. Detta medför bl.a. att en tidsfrist för erkännande och verkställighet bör begäras vid utfärdande av en EIO samt att en ansökan om MLA särskilt bör bevakas. Justitiedepartementet (BIRS) påminner inte själv i ärenden om internationell rättslig hjälp i brottmål utan åklagaren måste i förekommande fall begära att BIRS sänder en påminnelse till den utländska staten. Om inget händer, trots uppföljning av åklagaren, kan bi-

¹⁶⁰ För mer information om EIO och MLA – se Rånet under Rättsligt/Internationellt rättsligt samarbete och RåV 2022:7 *Europeisk utredningsorder* respektive RåV 2022:9 *Internationell rättslig hjälp i brottmål*.

stånd sökas av Eurojust eller EJM. I de fall dessa kontakter inte ger resultat bör åklagaren pröva om det alltså finns förutsättningar att fortsätta förundersökningen.¹⁶¹

5.4.2 Förhör med parter och vittnen i andra länder

Att någon av parterna och/eller vittnen befinner sig utomlands utgör inget hinder mot att personen hörs under förundersökningen.

Formerna för förhöret är ytterst upp till den verkställande staten att besluta om i enlighet med landets regler. Inget hindrar dock den svenska åklagaren från att framföra önskemål i sin begäran. I begäran bör åklagaren även upplysa den verkställande statens myndigheter om svenska processuella regler, t.ex. vikten av att offret inte tillfrågas om detaljer innan förhöret eller att ledande frågor bör undvikas då svensk domstol i annat fall kan avfärda förhöret eller tillmäta det ett lägre bevisvärde.

5.4.2.1 Barnförhör

Är förhörspersonen ett barn ska barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd enligt artikel 12 barnkonventionen beaktas vid bedömningen av om ett barnförhör ska genomföras. Överväganden om huruvida barnet ska höras eller inte bör motiveras och dokumenteras. Målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn ska förordnas på samma sätt som om brottet hade begåtts i Sverige.

Vid planeringen av genomförande av ett barnförhör utomlands måste det på samma sätt som under en svensk förundersökning övervägas vilka som bör närvara vid förhöret, hur det bör genomföras samt eventuellt behov av teknisk utrustning och tolk. Det är också viktigt att planera för hur och när försvaret ska beredas möjlighet att få kompletterande frågor ställda till barnet samt beakta vad som i övrigt ska vara uppfyllt för rätten till en rättvis rättegång.

Många gånger uppnås det bästa resultatet om barnförhöret kan genomföras på plats av svensk utbildad barnförhørsledare och att åklagaren, barnets ombud och en svensk rättstolk närvarar via medhörning i ett anslutande rum. I andra fall kan den bästa lösningen vara att barnförhöret hålls av det andra landets behöriga personal och att den svenska delegationen närvarar via medhörning på plats eller via videolänk. Åklagarens närvaro medför möjlighet att försäkra sig om att förhöret håller tillräcklig teknisk kvalitet och att kraven på rättssäkerhet i övrigt uppfylls. Åklagarens närvaro säkerställer även att relevanta följdfrågor kan fångas upp innan förhöret avslutas. För det fall en svensk delegation genomför förhöret eller närvarar på plats eller via video-

¹⁶¹ ÅFS 2007:5.

länk bör det övervägas om även den misstänkta personen genom sin offentliga försvarare ska beredas möjlighet att närvara.

I vissa fall kan det vara tillfyllest att behörig personal från det andra landet håller förhöret och sedan skickar videoinspelningen till Sverige. I enlighet med Utvecklingscentrums rekommendation att åklagaren alltid bör eftersträva att närvara vid barnförhör via medhörning eller annan uppkoppling för att ha möjlighet att ställa kompletterande frågor, avhjälpa brister eller avbryta förhöret om det inte leder någonstans, torde detta alternativ i första hand vara aktuellt om förhörspersonen är vuxen. Att utländsk personal håller barnförhöret innebär också att den misstänkta personen genom sin offentliga försvarare fräntas sin möjlighet att ställa frågor till barnet i samband med förhöret vilket kan riskera att ett kompletterande barnförhör måste hållas.

5.4.2.2 *Förhör med vuxna*

Även förhör med *misstänkt* och/eller *vittnen* kan hållas i utlandet. Förhöret bör dokumenteras genom videoupptagning.¹⁶² I utredningar om s.k. live-streamingärenden är det t.ex. inte ovanligt att det finns en medmisstänkt i det andra landet som är föremål för en pågående parallell utländsk förundersökning. För att inte kränka denna persons rättigheter bör det av EIO:n eller MLA:n framgå att svenska myndigheter önskar höra personen såsom misstänkt, men med ett förtydligande om att denne inte kommer att åtalas i den svenska rättsprocessen.

5.4.2.3 *Utländska förhørsledare*

Oavsett vem förhörspersonen är bör åklagaren i situationer där förhöret hålls av annan än svensk förhørsledare på förhand bifoga en utförlig lista på frågor som ska ställas. Detta är av vikt eftersom det inte kan förväntas att den utländska förhørsledaren har en helhetsbild av utredningen och, för det fall endast utländsk personal närvarar, då det inte kommer finnas möjlighet till att i anslutning till förhöret ställa kompletterande frågor. Även barnets ombud och den offentliga försvararen bör beredas tillfälle att inkomma med frågor, bl.a. för att tillgodose den misstänkta personens rätt till motförhör.

Är förhörspersonen ett barn, där avsikten är att åberopa förhöret genom uppspelning av videoinspelningen i rätten, är det avgörande att alla relevanta frågeställningar täcks in under förhöret eftersom det inte heller kommer finnas möjlighet att ställa kompletterande frågor under förhandlingen.

¹⁶² Av 23 kap. 21 b § RB framgår att förhör får dokumenteras genom en ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning.

5.5 Åtal och huvudförhandling

Åtal för brott som begåtts utomlands får som utgångspunkt endast väckas efter att åtalsförordnande har meddelats.

Åtal för ett sexualbrott mot barn begånget utomlands där båda parter har svensk anknytning är dock undantaget kravet på åtalsförordnande.

Enligt huvudregeln beslutar riksåklagaren om åtalsförordnade ska meddelas.

5.5.1 Åtalsförordnande

Enligt huvudregeln i 2 kap. 7 § BrB får åtal för brott som begåtts utomlands där svensk domsrätt finns endast väckas om *åtalsförordnande* meddelats.

Kravet på åtalsförordnande hindrar inte att en förundersökning inleds, att brott utreds eller att straffprocessuella tvångsmedel vidtas innan beslut om åtalsförordnande fattats. Sannolikheten för att ett åtalsförordnande kommer att meddelas bör dock beaktas innan åtgärderna vidtas.¹⁶³ Om det skulle stå klart att åtalsförordnande inte kommer att meddelas saknas förutsättningar för att vidta vidare utredningsåtgärder.

Från huvudregeln om kravet på åtalsförordnande finns ett antal undantag.¹⁶⁴ Av stor praktisk betydelse är undantaget i 2 kap. 7 § 2 st. 6 p. BrB – brott begångna mot svenskt intresse av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, eller av utlänning med hemvist i Sverige, förutsätter inte att åtalsförordnande meddelats. Åtal utan krav på åtalsförordnande kan alltså väckas mot en svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige för sexualbrott mot en annan svensk medborgare eller utlänning i Sverige om brottet begåtts under en semestervistelse i utlandet.

Av 2 kap. 8 § BrB framgår att det är riksåklagaren som beslutar om åtalsförordnande om inte annat är föreskrivet. Enligt paragrafens tredje stycke får dock riksåklagaren överlämna prövningen till allmän åklagare om brottet har begåtts utomlands av någon som vid gärningstillfället var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller, när åtal väcks för brottet, är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige.

Närmare vägledning för bedömningen av om åtalstillstånd krävs finns i RÄV 2021:26 2 kap. *brottsbalken – svensk domsrätt och åtalsförordnande*.

¹⁶³ Se prop. 2020/21:204 s. 152.

¹⁶⁴ 2 kap. 7 § 2 st. 1–7 pp. BrB.

5.5.2 Huvudförhandling

Det som skiljer rättegångsförfarandet åt i mål om sexualbrott mot barn med internationell koppling är framförallt hur den muntliga bevisningen åberopas.

Är *målsäganden ett barn under 15 år* åberopas förhöret som vanligt genom uppspelning av videoförhör. I bevisuppgiften bör det förtydligas att såväl försvarare som målsägandebiträde varit närvarande vid förhöret eller att den misstänkta personen och dennes försvarare beretts tillfälle att få ställa kompletterande frågor och att de tagit del av förhöret utan erinran.

I enlighet med vad som framförts ovan bör förhör som hålls i utlandet dokumenteras med ljud- och bild oavsett förhörspersonens roll eller ålder. Många gånger finns skäl för åklagaren att överväga att i första hand åberopa *förhör med personer över 15 år* genom uppspelning med hänvisning till reglerna om tidiga förhör.¹⁶⁵ I andra hand kan förhöret åberopas genom att personen hörs via videolänk från sitt hemland. Skäl för att personen bör höras via videolänk föreligger bl.a. mot bakgrund av de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om förhörspersonen måste inställa sig i rättssalen.¹⁶⁶

Att den offentliga försvararen inte närvarat vid förhöret eller haft tillfälle att ställa frågor utgör inget absolut hinder mot att förhöret åberopas, dock kommer bevisvärdet av förhöret påverkas med beaktande av att misstänkt inte fått sin rätt till motförhör tillgodosedd.

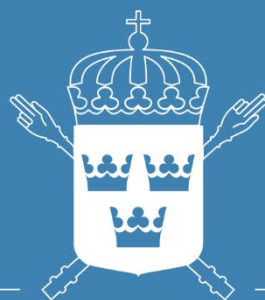
Åberopas förhöret genom videoförhör från utlandet är det domstolens ansvar att se till att personen delges kallelse och att förhöret praktiskt kan genomföras. Det rekommenderas att i god tid ha en dialog med domstolen eftersom genomförande av förhöret förutsätter att domstolen skickar en MLA eller EIO till den aktuella staten. Förfarandet kan förväntas ta tid vilket riskerar att lagstadgade frister överskrids, i synnerhet om den tilltalade är häktad.

Beroende på hur centrala förhörspersonens uppgifter är för åtalet kan åklagaren i vissa fall behöva överväga om personen, trots att hen är hemmahörande i utlandet, bör höras personligen i rätten. Om åklagaren vill att ett barn hemmahörande i utlandet ska höras ska samråd inför ställningstagandet ske med den särskilda företrädaren eller målsägandebiträdet och med vårdnadshavarna. Det är sedan upp till domstolen att pröva om förhöret ska tillåtas.¹⁶⁷ Även domstolen har att beakta barnkonventionens regler. Vad gäller barn som ska höras i egenskap av vittne har rätten vid sin prövning att ta hänsyn till bl.a. betydelsen av den omständighet som barnet ska vittna om och till det antagliga värdet av vittnesmålet.

¹⁶⁵ Se bl.a. 35 kap. 15 § RB. För närmare vägledning om tillämpningen av bestämmelserna för tidiga förhör – se RåV 2021:23 *Nya regler om tidiga förhör*.

¹⁶⁶ Jfr 5 kap. 10 § 2 st. 1 p. RB.

¹⁶⁷ 36 kap. 4 § RB.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN